

Analiza diskursa medijske reprezentacije Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića za vrijeme parlamentarnih izbora 2015. i 2016. godine

Kukolić, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:107647>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Ema Kukolić

**Analiza diskursa medijske reprezentacije
Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića za
vrijeme parlamentarnih i prijevremenih
parlamentarnih izbora 2015. i 2016. godine**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

EMA KUKOLIĆ

**Analiza diskursa medijske reprezentacije
Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića za
vrijeme parlamentarnih i prijevremenih
parlamentarnih izbora 2015. i 2016. godine**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Ivan Burić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Jezik kao oblik djelovanja.....	3
2.1. Diskurs i ideologija.....	4
2.2. Faicloughova kritička studija jezika.....	9
3. Politička situacija u Hrvatskoj 2015. i 2016. godine.....	14
4. Predmet i ciljevi istraživanja.....	19
5. Metoda istraživanja – kritička analiza diskursa.....	20
6. Analizirana građa.....	24
6.1. Prvi period.....	24
6.2. Drugi period.....	24
6.3. Treći period.....	24
7. Analitički postupci.....	25
7.1. Mikrorazina teksta.....	25
7.2. Makrorazina teksta.....	25
8. Rezultati istraživanja i rasprava.....	27
8.1. Analiza medijske reprezentacije Tomislava Karamarka tijekom predizborne kampanje 2015. godine.....	27
8.2. Analiza medijske reprezentacije Tomislava Karamarka nakon otkrivanja afere „Konzultantica“.....	40
8.3. Analiza medijske reprezentacije Andreja Plenkovića tijekom predizborne kampanje 2016. godine.....	42
8.4. Usporedba medijskih reprezentacija Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića.....	51
8.4.1. Demografska politika.....	51
8.4.2. Nezaposlenost.....	52
8.4.3. Vanjska politika.....	53
8.4.4. Osvrt na hrvatske branitelje.....	54
8.4.5. Stav o oporbi.....	56
8.4.6. Stav o sučeljavanju sa Zoranom Milanovićem.....	57
8.4.7. Medijska reprezentacija privatnoga života.....	58
9. Zaključak.....	61
10. Popis korištenih izvora.....	64

Sažetak:

Diplomskim radom analiziraju se izjave Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića tijekom predizborne kampanje za parlamentarne i prijevremene parlamentarne izbore 2015. i 2016. godine te izjava Tomislava Karamarka tijekom tzv. afere „Konzultantica“. Za potrebe analize korištena je metoda kritičke analize diskursa koja se uvelike oslanja na metodološku shemu koju je osmislio britanski lingvist Norman Fairclough. Cilj rada bio je pronalazak obrazaca obraćanja javnosti tijekom tri točno određena vremenska perioda – tijekom službenih predizbornih kampanja 2015. i 2016. godine te u periodu od otkrivanja afere „Konzultantica“ do ostavke Tomislava Karamarka na mjesto predsjednika Hrvatske demokratske zajednice. Uspoređivane su i medijske reprezentacije obojice čelnika HDZ-a, dok je jezik kojim su se koristili bio promatran kao alat za uspostavu moći.

Ključne riječi: Tomislav Karamarko, Andrej Plenković, predizborna kampanja, afera „Konzultantica“, kritička analiza diskursa, Norman Fairclough.

Abstract:

Research is based on analysis of statements Tomislav Karamarko, the former president of Croatian Democratic Union and Andrej Plenković, current president of Croatian Democratic Union and head of croatian government, during political campaigns for parliamentary and early parliamentary elections in Croatia 2015. and 2016. Also, research contains analysis of statements Tomislav Karamarko during, so called, affair „Consultant“. Methodology is based on critical discourse analysis according to theory of Norman Fairclough. The main goals in research were finding patterns in adressing to public during political compaigns and „Consultant“ affair. Further, research contains comparation od media representation of Tomislav Karamarko and Andrej Plenković. Language they used was observed as helping tool for establishing and maintaining power and domination.

Key words: Tomislav Karamarko, Andrej Plenković, political campaign, “Consultant” affair, critical discourse analysis, Norman Fairclough.

1. Uvod

Predmet ovoga istraživanja je analiza diskursa medijske reprezentacije Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića za vrijeme parlamentarnih i prijevremenih parlamentarnih izbora 2015. i 2016. godine, kao i analiza izjava Tomislava Karamarka tijekom tzv. afere „Konzultantica“ do njegove ostavke na mjesto predsjednika Hrvatske demokratske zajednice i povlačenja iz političkoga života.

Analiza diskursa rađena je u svjetlu metodologije koju je razvio britanski lingvist Norman Fairclough. On je svoju metodologiju nazvao transdisciplinarnom te je naglasak stavio na korištenje jezika kao alata za uspostavljanje moći i dominacije u javnim institucijama ili pak općenito u društvu. Fairclough daje nekoliko temeljnih koraka kojima je moguće pronaći obrasce korištenja jezika, što su ujedno bili i ciljevi ovoga istraživanja. Naime, diskurs u masovnim medijima zanimljiv je zbog činjenice da uspostava moći nije eksplicitno vidljiva u izjavama, stoga je on podložan ovakvome, kvalitativnome tipu istraživanja.

U prvome dijelu diplomskoga rada predstavljen je značaj jezika i diskursa upravo u kontekstu stjecanja moći, a dotaknuti će se i pojam ideologije, kojom je, kako smatraju autori koji se bave ovom i sličnom tematikom, prožet svaki politički javni diskurs. Nadalje, biti će predstavljena i Faircloughova studija jezika, njegovo poimanje veza između jezika, diskursa, moći i ideologije te će ukratko biti predstavljena njegova shema za izradu obrazaca takvih diskursa te njihovih interpretacija. Nakon opisa metode rada, biti će predloženi ciljevi samoga istraživanja, građa koja se analizirala te analitički postupci pomoću kojih se istraživanje vršilo.

S obzirom na to da će se u radu analizirati izjave date tijekom predizbornih kampanji i afere „Konzultantica“, radi razumijevanja interpretacije, u radu će detaljnije biti predstavljena šira politička slika u Hrvatskoj tijekom 2015. i 2016. godine.

U drugom dijelu rada predloženi su rezultati istraživanja te njihova interpretacija. Prvi dio analizira izjave Tomislava Karamarka tijekom predizborne kampanje 2015. godine shodno prvome cilju istraživanja – pronalasku obrasca davanja izjava prije parlamentarnih izbora. Drugi dio analizira njegove izjave nakon otkrivanja afere „Konzultantica“. U nastavku rada nalazi se analiza izjava Andreja Plenkovića prije izbora 2016. godine. Na kraju rada nalazi se i usporedba Tomislava Karamarka i Andreja

Plenkovića u njihovim izjavama, koja je podijeljena na nekoliko istih tema na koje su se obojica referirala u obraćanju javnosti.

2. Jezik kao oblik djelovanja

Komunikacija kao društveni proces - verbalna, neverbalna ili neka druga, neizostavna je u normalnom funkcioniranju i djelovanju u svijetu. Ona otvara brojna kompleksna sociološka (i druga) pitanja uloge i značaja jezika i govora, odnosno simboličkih kodova i govornih činova koji se odnose na slanje i primanje poruka, razumijevanje, interpretaciju, važnost kanala komunikacije u tim procesima, običaje, konvencije i druge vrste normi na kojima se ona zasniva (Ristić, 2015: 101).

O jeziku kao društvenoj instituciji, odnosno kao standardiziranom, i kodificiranom vidu govora, pisao je, među prvima, Edward Sapir. Jezik kao nadindividualan, organiziran sustav, koji čine pravila i norme, a koje kreira zajednica, ima status društvene činjenice. Sapir (1992: 16) je definirao jezik kao „isključivo ljudski i nenagonski način priopćavanja ideja, osjećaja i želja, pomoću svijesno proizvedenih sustava simbola“ i vidi ga kao „vodič“ k društvenoj stvarnosti, jer su „elementi jezika simboli, koji daju ime iskustvu, povezani su sa čitavim grupama i klasama iskustava, a ne sa pojedinačnim iskustvima – da bi se moglo, mora se upućivati na klasu koju je zajednica prešutno prihvatila kao identitet“ (Sapir, 1992: 19).

Razlikovanje jezika i govora je ključno kao temeljno polazište strukturalne lingvistike o čemu je pisao Ferdinand de Saussure. Jezik (*la langue*) predstavlja apstraktni sustav znakova, a govor (*la parole*) njegovu manifestaciju odnosno realizaciju (Saussure, 1959). Jedna od njegovih osnovnih teza je da „vrijednost“, koja se odnosi na jezik, dominira i determinira značenje (Thompson, 1984: 233). Pozadina ove teze je ideja o „arbitrarnosti znaka“, kako ju je nazvao Saussure, tvrdeći da je za razumijevanje riječi manje važna veza između same riječi kao fizičkog zvuka (označitelja) i riječi kao određenog koncepta (označenog). Za razumijevanje je mnogo važnija, kako tvrdi Saussure, veza između označitelja unutar konteksta specifičnih lingvističkih pravila. U tom smislu, fokus ne mora biti na „empirijskom referentu“, već na vezama označitelja i lingvističkim pravilima, koja utvrđuju razlike među njima, kako tumači Mouzelis (2000: 85).

Jezik je element društvenosti na svim razinama, kako objašnjava Norman Fairclough (2005: 12). Jezik definira potencijale, daje mogućnosti i isključuje druge – ograničava polje načina kombiniranja lingvističkih elemenata. Značenja kao elementi društvenih praksi nisu jednostavni efekti tih mogućnosti koje određuje jezik. Lingvistički elementi društvenih praksi čine „poredak diskursa“ (Fairclough, 2005: 12) ili mrežu društvenih praksi povezanih jezikom o kojima će biti riječi kasnije. Elementi tog poretka nisu riječi

i rečenice, već diskursi, žanrovi i stilovi koji „kontroliraju lingvističku varijabilnost u određenim segmentima društvenog života“ (Fairclough, 2005: 24). Nadalje, jezik kao takav ustrojava ljudsku interakciju. On se može promatrati na konstativnoj i performativnoj razini, o čemu pak je pisao John L. Austin. On kaže da ne postoji govor koji nije nekome upućen te dolazi do zaključka da je svaki konstativ prešutni performativ, čime potiskuje „prikazivačku dimenziju jezika u korist izričitog ili prešutnog uspostavljanja odnosa moći“ (1975: 75). Važna je i Habermasova (1975: 259) tvrdnja da je jezik medij između dominacije i društvene snage. Prema njemu, jezik služi legitimiziranju veza moći. Kako Habermas (1975: 259) tvrdi, ukoliko spomenute legitimizacije veza moći nisu naznačene, utoliko je jezik ideološki. Na kraju, po pitanju jezika, važna je Faircloughova (2001: 7) teza da se jezik mora promatrati kao forma akcije odnosno da su izjave zapravo vrste djelovanja, najčešće u svrhu postizanja osobne koristi.

Jezik, kao ni ideologija ni diskurs, što će se vidjeti u nastavku rada, nemaju univerzalnu definiciju, što znači da ih je moguće promatrati s više različitih perspektiva. Jezik kao takav, između ostaloga može se promatrati kao svojevrsni alat za postizanje ciljeva. Ljudi se jezikom kao takvim alatom koriste na svakodnevnoj razini. Pomoću jezika ne samo da prenosimo svoja mišljenja, želje, potrebe, već se njime koristimo kako bi te želje i potrebe ispunili, često i nesvjesno. Dakle, putem jezika djelujemo na ovaj ili onaj način. Ove tvrdnje također i vrijede na makrorazinama. One se tiču većih struktura, institucija, javnoga diskursa, no sa istom svrhom – postizanje određenoga cilja. Stoga je od velike važnosti, ponajviše u društvenim znanostima, prilikom istraživanja imati na umu moć koju posjeduje jezik kao takav.

2.1. Diskurs i ideologija

Kada je riječ o povezanosti jezika i moći, najprije je potrebno razumijeti sami pojam diskursa, načina na koji se on manifestira te sagledati spomenuti pojam iz više različitih perspektiva te ga dovesti u vezu s pojmom ideologije, kao i objasniti pojam ideologije. Samome pojmu ideologije teško je pristupiti s isključivo jednog aspekta odnosno jedne, univerzalne definicije. Ideologija se u rječnicima najčešće definira kao „ukupnost filozofskih, društvenih, političkih, moralnih, religioznih itd. ideja svojstvenih jednome razdoblju ili jednoj društvenoj skupini“¹. Hrvatski jezični portal pojam ideologije definira kao „primijenjeno mišljenje, ukupnost pojmova i konstrukcija u

¹ Izvor: Hrvatski jezični portal, „ideologija“ (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 3. lipnja 2017.)

različitim oblicima svijesti usmjereni na izravno ostvarivanje i praktično djelovanje“². Ali, ideologija ne mora biti samo ukupnost ideja, već i ukupnost efekata koji su imanentni diskursu i samome društvenom djelovanju. Wodak (2001: 10) pak tvrdi da je ideologija sveprisutna i važna u uspostavljanju i održavanju neravnopravnih veza moći što je put prema stvaranju društvenih klasa.

Mađarski sociolog Karl Manheim (1968: 169) pak objašnjava da je ideologija nastala kao pojam kojim su tijekom kritičkog preispitivanja cjelokupne društvene misli obilježavani „idejni sadržaji koji su iskrivljeni pod utjecajem društvenih prilika, i koji zbog društvenih uvjeta ne daju istinito znanje o stvarnosti na koju se odnose“. Iako sami pojam ideologije često za sebe veže negativne konotacije, kod Manheima to nije nužno slučaj. On pojam ideologije odvaja od iskrivljenosti, lažne svijesti, a isto tako, on ga odvaja od njenih funkcija u društvenom životu. Naime, kod Manheima se pojam ideologije prestaje gledati kao „idejno oruđe za učvršćivanje iracionalnih oblika društvene dominacije i zablude koje su postale kolektivno čvrsto usvojene zahvaljujući dugotrajnom nametanju uz pomoć raznih oblika obmanjivanja i prinude“ (1968: 16). On razlikuje partikularni i totalni pojam ideologije. Shvaćanje ideologije kao „partikularnog pojma“ odnosi se na otkrivanje laži i iskrivljavanja stvarnosti od strane interesnih skupina, dok „totalni pojam ideologije“ on objašnjava pomoću društvenog uvjetovanja misli. Pod društveno uvjetovane misli autor podrazumijeva povijesno mišljenje odnosno shvaćanje povijesti, političko mišljenje, društvene znanosti te svakodnevno mišljenje. Naime, Manheim (1968: 17) tvrdi da društveni uvjeti „ne izazivaju samo iskrivljavanje pojedinih stavova, tvrdnji i gledišta, pošto oni ne utječu samo na konkretni sadržaj misli, nego uvjetuju i njenu osnovnu logičko-kategorijalnu strukturu“. To znači da društveni uvjeti opredjeljuju osnovnu strukturu svijesti na spontan način, tako da se njihovo djelovanje subjektivno ni ne osjeća.

S njime se slaže i Louis Althusser, koji pak tvrdi da ideologija kao društveni fenomen „nije isto što i svijest“, odnosno da je „duboko nesvjesna, čak i onda kada se predstavlja u reflektiranom obliku [...] te da predstavlja sustav predodžaba“ (Kalanj 2010: 34, prema Althusser, 1965). Ljudi koji su formirani prema određenim društvenim uvjetima ne percipiraju svijesno neki drugi način promišljanja, već samo onaj na koji su navikli. Dakle, subjektivna svijest o društvenoj uvjetovanosti može se razviti samo u specifičnim situacijama, kako ih Manheim zove, „društveno-povijesnim uvjetima“. Dakle, autor

² Izvor: Hrvatski jezični portal (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 1. rujna 2017.)

ideologiju definira ne kao društveno iskrivljenu ili lažnu misao, već kao „način, strukturu i sadržaj mišljenja koje je društveno uvjetovano i koje se može razumijeti samo ako se uzme u obzir njegova društveno-povijesna geneza. Manheim izjednačuje ideologiju s društveno uvjetovanim mišljenjem, a pod društvenim uvjetovanjem smatra, kao što je bilo spomenuto, „misao koja je nerazdvojno povezana s osnovnim kolektivnim životnim iskustvima, htijenjima i djelovanjem nekih društvenih grupa odnosno misao u kojoj se izražava kolektivni pogled na svijet“ (1968: 17-18). Nadalje, za Manheima su ideologije gotovo uvijek povezane s aktualnim političkim vlastima te su uglavnom usmjerene prema prošlosti (Kalanj, 2010: 161, prema Manheim, 1978). Jürgen Habermas u svojoj teoriji ideologije objašnjava da se „ideologija u biti odnosi na komunikaciju i simboličko posredovanje djelovanja“ (Kalanj 2010: 48, prema Habermas, 1975).

Slijedimo li Habermasovo poimanje ideologije, pojam komunikacije i posredovanja djelovanja lako možemo povezati s pojmom samoga diskursa. Kako objašnjava Ristić (2015: 6), diskurs se manifestira kao „empirijski prepoznatljiv sadržaj iskaza u društvenim praksama“. Proučavanje diskursa naglašava način na koji se jezik koristi, koje efekte postiže te kako posljedično djeluje na primatelje poruka (Waugh i sur., 2015: 72).

Fairclough pak napominje da je društveno stanje to koje determinira diskurs, odnosno njegove elemente (2005: 16). Drugim riječima, ono čime su sustav i javnost opterećeni, time će se baviti i javni diskurs. Na primjer, ukoliko se država kao takva, uključujući i narod, mora boriti s visokom stopom nezaposlenosti, vrlo je vjerojatno da će to biti jedna od ključnih tema u diskursu. Nadalje, društveno stanje automatski podrazumijeva postojanje određene vrste ideologije, ovisno o samome poimanju ideologije i njenoj definiciji.

Zanimljiva je Ristićeva pretpostavka koju daje u svojoj analizi diskurzivnih praksi i ideologije, u kojoj polazi od teze da ideologije daju smisao društvenim praksama, djelovanju i da ih na određeni način uređuju. Ideologija pak, za njega, predstavlja „formu racionalnog diskursa o društvenoj stvarnosti“ i manifestira se u diskurzivnim društvenim praksama (Ristić, 2015: 6). Društvene pak prakse Ristić (2015: 136) definira kao „ponašanja ljudi“. Autor objašnjava da se „one svakodnevno ponavljaju i obuhvaćaju i rutinske radnje aktera i ponašanja koja „izmiču“ institucionalizaciji, odnosno ponašanja u institucionalnim okvirima (na poslu, u školi, u različitim društvenim situacijama)“.

Istraživanje diskurzivnih društvenih praksi omogućuje povezivanje djelovanja, diskursa i ideologije, s obzirom na to da ideologije, kao što je već bilo spomenuto, daju smisao

društvenim praksama i djelovanju, odnosno služe za njihovo uređivanje (Van Dijk, 2006: 87). Jedan od pristupa pojmu ideologije jest taj da se ideologiji ne pristupa kao totalnom fenomenu, već kao diskurzivnoj praksi, odnosno, kao formi „racionalnog diskursa o društvenoj stvarnosti ograničene refleksivnosti“, kako ju opisao Alvin Ward Gouldner (1976: 55). Ideološki diskursi su društveno - povijesna pojava. Ristić (2015: 14) smatra da oni nastaju zahvaljujući „transformaciji ritualnog u moderni racionalni diskurs.“

Kada govorimo o istraživanju ideologije, ishodišni princip istraživanja mora biti doveden u vezu s jezikom kao glavnim medijom smisla i značenja. Prepoznavanje i objašnjavanje veza koje postoje između ideologije i jezika, odnosno diskursa, otvara mogućnost da se istraže aspekti ideoloških diskursa u širem društvenom smislu (Ristić, 2015: 15). Zahvaljujući fragmentaciji ideologije, o čemu je također pisao Norman Fairclough, i njenoj transformaciji od modernog racionalnog diskursa u fragmentirane i umnožene diskurse koji više nemaju jedinstveno polje društvenih odnosa na koje se odnose ili u kojima se pokušavaju afirmirati (npr. politika, gospodarstvo), „ideološki diskursi postaju raspršeni u različitim diskurzivnim poljima društvenog života i dobivaju potpuno nove društvene uloge“, kako objašnjava Dušan Ristić (2015: 15).

Za razlikovanje ideoloških i neideoloških diskursa važno je razumijevanje i diskurzivnih strategija ideologije, kako napominje Ristić (2015: 15). Naime, strategije ideoloških diskursa kao „faze njihovog funkcionalnog konstituiranja izražavaju odnose moći koji su uspostavljeni u određenom društvenom polju ili u određenim skupovima društvenih praksi“ (Ristić, 2015: 15). Drugim riječima, diskurzivna strategija ideologije determinirana je, u velikoj mjeri, i sačinjena od pravila jezika i govora te općenito javne komunikacije. Upravo pravila jezika i govora predstavljaju mogućnosti artikulacije misli i tekstova, jer pravila uspostavljaju semantičku i sintaktičku konherentnost i daju smisao samome diskursu. Zbog toga, strategije govornog i tekstualnog stvaranja značenja i smisla predstavljaju najvažniji element ideoloških diskurzivnih praksi. Kako tvrdi autor (Ristić, 2015: 15), upravo se u tim strategijama vide društvene borbe i odnosi moći.

Diskurs ne aktivira samo društvene procese i područja „organizirane semantike“, već i obrasce kulture, povezujući ih sa djelovanjem društvenih aktera na specifične načine (Ristić, 2015: 17). Ova je teza važna u pogledu analize izjava tijekom predizbornih kampanji. Naime, osim što ovaj oblik diskursa aktivira društvene procese, djelovanje aktera, u ovom slučaju političara koji pretendiraju na mjesto predsjednika Vlade, on ih također primorava da svoju komunikaciju prolagode formi političkog nadmetanja.

Jezik i diskurs se mogu smatrati „privilegiranim medijima“ zahvaljujući kojima društvene pojave (objekti i odnosi) dobivaju smisao i značenje (Ristić, 2015: 18). Dakle, jezik, značenje i komunikacija su od najvećeg značaja za stvaranje diskursa, posredstvom reprezentacija.

Diskurs ne prevodi stvarnost u jezik. Diskurs je najprije potrebno promatrati kao sustav koji strukturira način na koji percipiramo stvarnost (Foucault, 1998: 13). Foucault je inače relevantni autor koji je podosta pažnje posvetio problematici moći i odnosa moći te ih doveo u vezu s diskursom. Naime, za Foucaulta, sva su društvena tijela i institucije prožete s moći te svi subjekti (državna tijela) koja ulaze u međusobne odnose, zapravo ulaze u svojevrsne odnose moći. On moć definira kao „sposobnost da se strukturira polje djelovanja drugoga, da se intervenira u području tih mogućih akcija – moć je način djelovanja na djelatne subjekte, slobodne subjekte, utoliko što su oni slobodni subjekti“ (Kalanj, 2010: 304, prema Foucault, 1994). Kako tvrdi Foucault (1994: 54), odnosi moći proizvode subjektivitete – pozicije koje će subjekti (državna tijela) zauzeti u određenom odnosu.

Cilj odnosa moći je proizvodnja znanja. Na primjer, svaki događaj može se promatrati iz određene perspektive. U kojem ćemo svijetlu učiti o tom događaju, ovisi o tome koje su ostale perspektive istoga sankcionirane odnosno koji je subjekt u odnosu podređen, a koji nadređen. U ovome je kontekstu neminovno važna i diskurzivna moć koju Foucault predlaže umjesto klasičnoga pojma moći. Naime, moć se odnosi na „načine kojima diskurs regulira djelovanje građana tako što oblikuje njihove identitete, svojstva i relacije podređenosti društvenih aktera“ (1994: 76). Shodno tome, pojam moći i pojam diskursa, prema Foucaultu, ne mogu funkcionirati jedno bez drugoga.

Nadalje, Max Weber (1999: 50) tvrdi da je upravo vlast jedna od najvažnijih konkretizacija moći. S obzirom na to, važna je tvrdnja koju iznosi Robert A. Dahl, a koja govori o tome da „analiza moći i odnosa moći spada među najznačajnije aspekte proučavanja političkih sustava“ (Kalanj, 2010: 191, prema Dahl, 1968.).

Ukoliko se pođe od shvaćanja da je diskurs vidljiv kao materijalni sadržaj iskaza koje društveni akteri razmijenjuju u određenim društvenim kontekstima i koji imaju značenje, utoliko on postaje odgovarajući predmet za sociološku analizu, koja istražuje njegovo društveno porijeklo, odnosno šire strukturalne, institucionalne i kolektivne okvire i prakse koje ga generiraju i reproduciraju (Ristić, 2015: 18). Ideološki diskursi su oblici znanja i oni se javljaju kao elementi društvenih predstava koje dijele pripadnici neke društvene

grupe. Ideološki diskursi omogućuju da se organizira mnoštvo društvenih uvjerenja oko onoga što je dobro ili loše, ispravno ili pogrešno za određenu grupu, kako bi u skladu sa njom djelovali (Van Dijk, 2006: 21). Društvene diskurzivne prakse prenose dakle, različite oblike društvenih predstava i uvjerenja, odnosno ideologiju koju dijele pripadnici neke grupe ili društva i koja osmišljava njihov zajednički život.

Dakle, pod pojmom diskursa se podrazumijevaju različiti društveni procesi organizacije značenja, koji povezuju djelovanje i komunikaciju između društvenih aktera. Diskursi su također skupovi iskaza koji oblikuju određeni predmet, ali i forme kulturno i povijesno određenih društvenih praksi, zahvaljujući kojima ljudi stvaraju i reproduciraju zajedničke sustave značenja. Nadalje, njega možemo također definirati i kao institucionalni način komunikacije koji regulira i učvršćuje djelovanje te time utječe na moć (Waugh i sur., 2015: 17). Pojam diskursa u općem smislu upućuje na „jezik kao element društvenog života“, ali će biti korišten i u množini, jer tako upućuje na „smisao različitih načina predstavljanja svijeta“ (Fairclough, 2005: 21), odnosno na ideologiju. Ideologija je društvena pojava čije je aspekte moguće istraživati kroz diskurse. Ideologija je racionalni diskurs, žanr mišljenja koje postavlja „dijagnoze“ o društvenoj stvarnosti i društvenom životu. Ideološki diskursi su tipovi znanja koji nude interpretacije društvenog svijeta i sadrže pozive na akciju i djelovanja, pozive za promjenu društvenog poretka i društvenih struktura. Ideološki diskursi predstavljaju istovremeno i pretpostavke i efekte društvenih praksi (Ristić, 2015: 21).

Djelovanje, koje je usko povezano s ideološkim diskursima, općenito govoreći, je oblik društvene aktivnosti u kojem su akteri manje ili više svjesni toga što čine. Djelovanje u ovome kontekstu potrebno je razlikovati od običnog ponašanja ljudi jer ono podrazumijeva namjeru, značenje i smisao. Kada ljudi djeluju, oni imaju određene ciljeve, očekivanja, vrijednosti i sredstva, a djeluju uvijek u određenim društvenim situacijama (Ristić, 2015: 25).

2.2. Faircloughova kritička studija jezika

O svojoj teoriji, Fairclough govori da se ona koncentrira na implicitno korištenje jezika i njegovo djelovanje na svijest čitatelja, a da on (čitatelj) generalno, toga nije svjestan (Fairclough, 2005: 2). Ključan element također je izjava autoriteta. Naime, autoritativna osoba posjeduje kredibilitet naspram čitatelja. Autor daje primjer doktora. Osoba koja je završila medicinu jedina je legitimna osoba u donošenju odluka o načinu liječenja određenog pacijenta. Potpuno je logično da je doktor taj koji ima kontrolu nad

liječenjem, on je osoba s kojom se pacijent konzultira oko primanja terapija i na kraju, kojemu pacijent povjerava svoje zdravlje. Ovdje lako možemo povući paralelu doktora s političarom koji pretendira na mjesto predsjednika Vlade. Političar svakako jest autoritativna osoba, a njegove izjave su ključne u svakome trenutku kada se obraća javnosti, jer će on možda biti osoba kojoj će građani i građanke povjeriti dužnost upravljanja državom. Autorov cilj je pronaći pretpostavke kako jezik utječe na pacijenta (čitatelja, potencijalnog birača) i kako putem jezika dolazi do potpunog povjerenja naspram autoritetu. Fairclough navodi ključnu pretpostavku – ideologiju, koja je blisko povezana s moći. Ideologije imaju sposobnost organiziranja društvenog ponašanja te promjena ponašanja, što rade isključivo indirektno. Isto tako, ideologije su blisko povezane upravo s jezikom, jer jezik je, kako kaže autor, najčešća forma društvenog ponašanja.

Na veliku važnost jezika upozoravaju mnogi autori (usp. P. Bourdieu, M. Foucault, J. Habermas). Mnogi se slažu da je jezik postao primarnim medijem za uspostavu kontrole i moći nad društvenim ponašanjem. Stoga, autor tvrdi da je zapravo nemoguće proučavati veze između moći i modernoga društva, a da se pritom ignorira upotreba jezika (Fairclough, 2005: 3). Važno je proučavati jezik, jer kao što je bilo spomenuto, on je usko vezan s pojmovima ideologije kao mehanizmom uspostave moći, a čije je posljedično djelovanje važno promatrati u svijetlu modernoga društva. Politika se djelomično sastoji od rasprava i borbi koje se događaju putem jezika. Autor (Fairclough, 2005: 16) svoju metodu deklarira kao transdisciplinarnu, te daje nekoliko savjeta kako najlakše pronaći obrasce pri korištenju jezika kao alata za postizanje ciljeva.

Fairclough (2005: 21-22) daje tri osnovna koraka pri analiziranju teksta. Prvi korak odnosi se na deskripciju odnosno na sami opis teksta, njegova svojstva i elemente. Drugi korak je interpretacija, koju on naziva procesom interakcije s tekстом i stanja analize. Ovaj se korak odnosi na viđenje teksta kao procesa proizvodnje i kao izvora u procesu interpretacije. Posljednji korak je objašnjenje – veza između interakcije i društvenog konteksta odnosno društvena determinacija procesa proizvodnje, interpretacije te njihovih socijalnih efekata, posljedica.

Struktura diskursa koji se proučava, mijenja se s obzirom na mijenjanje mreža moći na razini institucija i generalno na razini društva (Fairclough, 2005: 25). S jedne strane misli se na ideologiju – osiguranje da je poredak diskursa u skladu s trenutnom ideologijom odnosno, s druge strane, na društvenoj razini, da je u skladu sa svakodnevnim prihvaćenim

ljudskim djelovanjem, što će se jasno vidjeti pri usporedbi izjava Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića tijekom predizbornih kampanji. Način na koji je njihov diskurs konstruiran te ideologija koju određeni diskurs utjelovljuje, determinirani su vezama (mrežama) moći u specifičnim društvenim institucijama i društvom u cjelini (Fairclough, 2006: 26).

Nadalje, način na koji je društvo organizirano (npr. ekonomska proizvodnja i institucionalni poredak) te generalno stanje u državi, fundamentalne su značajke od kojih sve polazi i koje determiniraju sve ostale veze i polja na koja se govornici referiraju. Isto tako, njihova se komunikacija prilagođava medijima putem kojih se obraćaju javnosti. Naime, diskurs u masovnim medijima je jednostran. Jasno je postavljena granica između govornika i interpretatora, za razliku od diskursa licem-u-lice. Isto tako, kod diskursa licem-u-lice, govornici, ono što će izreći, prilagođavaju sugovorniku, a ne mediju na kojem će se on prenositi. Isto tako, govornici za komunikaciju putem masovnih medija imaju mogućnost oblikovati svoj govor kao da se obraćaju „idealnom subjektu“ kako ga naziva Fairclough (2006: 41). Ne znajući točno kome se obraća kada daje izjavu npr. za novine, proizvođač diskursa stvara idealnoga čitatelja, imajući na umu potencijalne interpretacije i na temelju toga oblikuje izjavu s kojom će izaći van. To mu omogućuje da svoju ideologiju indirektno provlači kroz izjave.

Ideologija je najefektivnija kada je nevidljiva. Nevidljivost se postiže kada proizvođač poruke tekstualizira svijet na određen način, a s druge strane vodi interpretatora da tekst interpretira na određen način (Fairclough, 2006: 71). Shodno tome, naglasak se ponovno stavlja na značenje riječi. Značenje riječi nije izolirana, neovisna stvar – riječi i drugi lingvistički elementi međusobno su povezani na mnogim razinama – sličnost, kontrast, preklapanje, inkluzije. Značenje jedne jedine riječi uvelike ovisi o drugim riječima koje se nalaze uz nju, kao i drugim lingvističkim elementima. Umjesto korištenja rječnika pri razumijevanju riječi, koji sadrži niz nepovezanih, poredanih i izoliranih riječi s pripadajućim definicijama, u ovome slučaju na važnosti dobiva mreža riječi, odnosno spomenuti sustav značenja riječi koje se nalaze u blizini određene riječi (Fairclough, 2006: 78). U praksi, Fairclough (2004: 15) naglašava kako je važno u tekstu pronaći ključne riječi, a potom i otkriti karakteristične obrasce odnosno veze između detektiranih ključnih riječi i onih koje se pojavljuju uz njih i koje zajedno daju određeni kontekst i specifično značenje sadržaja koji se prenosi. Naravno, sama detekcija riječi nadalje iziskuje istraživačevu interpretaciju. Interpretaciju možemo promatrati kao kompleksan proces s brojnim različitim aspektima. Kako autor objašnjava (Fairclough, 2004: 20), ona

je, s jedne strane, stvar razumijevanja rečenica ili konteksta većih dijelova teksta, razumijevanja onoga što govornik želi reći, odnosno što želi postići svojim izjavama. S druge strane, interpretacija je stvar rasuđivanja odnosno istraživačeve procjene, na primjer – govori li subjekt ozbiljno ili ne, jesu li njegove tvrdnje istinite ili nisu, koja je njegova intencija uistinu, procjenjivanje govori li subjekt u skladu s realnim stanjem u društvu i institucijama kojima pripada ili pak ih na neki način mistificira (Fairclough, 2004: 20).

Fairclough (2004: 17) tvrdi kako tekst kao element društvenih događanja uzrokuje određene efekte, ponajprije, donosi svojevrsne promjene. Tako određeni tekst u čitatelju može izazvati promjenu u stavovima, uvjerenjima, vrijednostima i samome ponašanju i djelovanju u zajednici u kojoj se nalazi. U ovom kontekstu, jedan od efekata, a koji je, vrlo važan aspekt istraživanja temeljem kritičke analize diskursa, svakako je ulijevanje, održavanje ili pak promjena ponovno - ideologije. Ideologije su, kako ih definira autor, „reprezentacije aspekata svijeta koje mogu doprinjeti uspostavljanju, održavanju ili promjeni društvenih veza moći, dominacije i eksploatacije odnosno iskorištavanja“ (Fairclough, 2004: 18). Ovaj, kako ga autor naziva, „kritički pogled“ na ideologiju smatra modalitetom moći što znači da se ona može promatrati iz više različitih aspekata – iz društvenog položaja, ponašanja, uvjerenja i tako dalje. Ideologijske reprezentacije mogu se identificirati u tekstu, ali isključivo u vidu da su one reprezentacije čija je svrha doprinjeti društvenim vezama moći i dominacije. Fairclough (2004: 18) sugerira da je dobro istraživanje uokviriti ovim poimanjem uloge ideologije, zbog niza drugih efekata koje tekst može generirati. Nadalje, ako ideologije primarno jesu reprezentacije, one tada mogu doprinjeti društvenom djelovanju te se 'uliti' u identitete društvenih agenata. Važno je imati na umu da prilikom pristupanja tekstu kao elementu društvenih događanja u obzir moramo uzeti ne samo tekst kao takav, već i, kako ga Fairclough (2004: 19), interaktivni proces kreiranja značenja.

Fairclough (2004: 35) razlikuje tri glavna načina u socijalnim praksama. Prvi naziva žanrom i on se odnosi na način djelovanja. Drugi je diskurs i on se odnosi na način reprezentacije. Potonji je od velike važnosti za ovo istraživanje, jer upravo diskurs dovodi u izravnu vezu s reprezentacijom. Posljednji se način odnosi na stil odnosno na način samog postojanja. Iz ovoga proizlaze tri glavna tipa tekstualnog značenja – djelovanje, reprezentacija i identifikacija. Načini djelovanja i interakcije determinirani su socijalnim praksama i načinima na koje su one međusobno povezane (Fairclough, 2004: 47).

Različiti tekstovi s jednakim „lancom događanja“ (Fairclough, 2004: 136), bez obzira na to što se tiču jedne određene socijalne prakse, gotovo se uvijek razlikuju, no mogu dati određen obrazac. Tako se analizirani tekstovi u ovome istraživanju odnose na isključivo jednu socijalnu praksu – parlamentarne izbore, a izjave su dio procesa predizborne kampanje i pretendiranja na mjesto premijera Republike Hrvatske.

Prilikom analiziranja teksta, najprije je potrebno: 1) odrediti glavne dijelove/polja (uključujući i dijelove koji se tiču društvenog života) koji se reprezentirani kao glavne teme i 2) identificirati određeni kut gledanja, perspektivu iz koje je sagledana odnosno reprezentirana ta tema (Fairclough, 2004: 138). Temeljem ove sheme, analizirati će se izjave Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića tijekom predizbornih kampanji i tijekom tzv. afere „Konzultantica“. S obzirom na to da je nekoliko puta naglašeno da se prilikom analize i interpretacije u obzir mora uzeti i kontekst te pozadina događaja koji generiraju određenu vrstu (ideološkog) diskursa, potrebno je, radi razumijevanja, objasniti i širu političku situaciju u Hrvatskoj u to vrijeme.

3. Politička situacija u Hrvatkoj 2015. i 2016. godine

Početak 2015. godine obilježili su predsjednički izbori. Prvi krug izbora održao se krajem 2014. godine, točnije 18. prosinca. S obzirom na to da ni nezavisni kandidat Ivo Josipović ni kandidatkinja desne koalicije na čelu s Hrvastkom demokratskom zajednicom Kolinda Grabar Kitarović, koji su se natjecali za mjesto predsjednika odnosno predsjednice Republike Hrvatske, u prvome krugu nisu osvojili 50 % glasova koliko je potrebno za pobjedu, drugi se krug izbora održao 11. siječnja 2015. godine. Iako se Ivo Josipović nadao drugome mandatu na Pantovčaku, 2015. godine Republika Hrvatska dobila je prvu predsjednicu. S osvojenih 50, 74 % glasova, Grabar Kitarović izvukla je tijesnu pobjedu nad Josipovićem koji pak je osvojio ukupno 49, 26 % glasova.³ Ubrzo nakon pobjede, Kolinda Grabar Kitarović zauzela je poziciju jedne od najpopularnijih političarki u Hrvatskoj.

Ta je 2015. godina bila i posljednja mandatna godina takozvane Kukuriku koalicije na čelu sa Socijaldemokratskom partijom i Zoranom Milanovićem kao predsjednikom Vlade Republike Hrvatske. U izbornoj godini, Vladu Zorana Milanovića poljuljalo je nekoliko događaja. Naime, braniteljski prosvjed ispred zgrade Ministarstva branitelja u Savskoj ulici u Zagrebu počeo je 2014. godine. Hrvatski branitelji, od tadašnje aktualne vlasti, tražili su smjenu ondašnjega ministra branitelja Predraga Matića, kao i njegovih zamjenika te također ispunjenje ukupno 48 zahtjeva, koji bi braniteljima vratili dignitet u društvu, a prosvjed je trajao ukupno 555 dana. Sami prosvjed važno je spomenuti kao i ostale događaje vezane uz njega, jer već se samim njegovim početkom hrvatska javnost jasno podijelila, a cijela je situacija bila dobra podloga za političke prepirke i nadolazeću predizbornu kampanju. Naime, tadašnja aktualna Vlada, kao i ostali pripadnici političke ljevice optužili su oporbenu stranu – Hrvatsku demokratsku zajednicu da stoji iza prosvjeda i iskorištava hrvatske branitelje, a tadašnja je prva potpredsjednica Vlade i ministrica vanjskih poslova Vesna Pusić izjavila: „Mislim da stoji [HDZ]⁴, naročito iza ove radikalizacije. Znae kako to ide - ljudi se pobune, možda i spontano, a onda to različiti politički čimbenici prepoznaju kao šansu. Kada ste u oporbi to ne znači da ne radite ništa. Njihova funkcija je čuvati institucije. Ne slagati se, ali čuvati institucije. Tu

³ Izvor: Izbori. hr, „Potpuni rezultati izbora za predsjednika Republike Hrvatske“ (http://www.izbori.hr/106pre/rezult/2/html/r_00_0000_000.html?t=1498435200050, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

⁴ Sadržaj u zagradi dodan.

je HDZ prekoračio".⁵ S druge pak strane, one oporbene, dolazile su optužbe na račun premijera i aktualne Vlade. Pripadnici političke desnice zajedno s Tomislavom Karamarkom često su Milanoviću spoticali da njegov odnos prema braniteljima u Savskoj reflektira i njegov odnos prema Domovinskom ratu i njegovim žrtvama.⁶

Nadalje, posljednjih nekoliko mjeseci 2015. godine obilježila je tzv. migrantska kriza odnosno val izbjeglica, koji je iz Sirije i okolnih zemalja krenuo putem Zapadne Europe. Izbjeglički val nije zaobišao Hrvatsku, a tadašnja vlast ga je dočekala podosta nespremno. Polovicom rujna, Mađarska je zatvorila granicu sa Srbijom te se cijeli val prelio u Hrvatsku. Iako na početku nespremni, za nekoliko se dana situacija stabilizirala, a izbjeglice su bile zbrinute. Hrvatska se suočila s brojnim problemima tijekom migrantske krize, a premijeru Milanoviću i tadašnjoj Vladi spoticalo se da je narušio odnose sa susjednim zemljama – s Mađarskom zbog postavljanja žica i ograda na granicama, sa Srbijom zbog zatvaranja podosta prometnog graničnog prijelaza Bajakovo, a sa Slovenijom u trenutku kada je Mađarska zatvorila granice i kada su izbjeglice bile prosljeđivane u smjeru Slovenije. Izbjeglička kriza također je poslužila kao plodna tema za političko nadmudrivanje u svijetlu predizbornih kampanji i skorašnjih parlamentarnih izbora, što će se vidjeti kasnije u radu. No, iako je izbjeglička kriza narušila odnose sa susjedima, svi su oni već bili načeti – trzavice s Mađarskom postojale su zbog Ine, a sa Slovenijom zbog arbitražnog sporazuma, iz kojeg je Hrvatska te godine izašla nakon što se otkrilo da su se slovenski član Arbitražnog suda i slovenska predstavница tajno dogovarali o iznošenju argumenata i lobiranju kod drugih sudaca suda kako bi postupak išao na ruku slovenskoj strani. Odnosi sa Srbijom bili su nategnuti zbog tužbe za genocid, ali i poruka koje su iz te države dolazile nakon što je privremeno iz Haaga pušten Vojislav Šešelj. Također, Srbija je Hrvatskoj zamjerila vojni mimohod uoči obljetnice Oluje, a taj je događaj izazvao i trzavice na relacijama vladajući – oporba te Vlada – Pantovčak.

Uz još brojne događaje, godinu su, kao što je već bilo spomenuto, obilježili **parlamentarni izbori**, koje je predsjednica Kolinda Grabar Kitarović raspisala za 8. studeni 2015., a službena predizborna kampanja trajala je ukupno šesnaest dana, od 21. listopada do 6. studenog. Iako su, takozvana, Domoljubna koalicija Hrvatske

⁵ Izvor: tportal.hr, „Iza prosvjeda branitelja i radikalizacije stanja stoji HDZ“ (<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/iza-prosvjeda-branitelja-i-radikalizacije-stanja-stoji-hdz-20150531>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

⁶ Izvor: telegram.hr, „Karamarko žestoko napao Milanovića. Upitao ga je smrde li mu branitelji, Domovinski rat ili žrtve“ (<http://www.telegram.hr/politika-kriminal/karamarko-zestoko-napao-milanovica-upitao-ga-je-smrde-li-mu-branitelji-domovinski-rat-ili-zrtve/>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

demokratske zajednice i njezin predsjednik Tomislav Karamarko, sudeći po izjavama, očekivali pobjedu, a također su im i ankete davale prednost, izašli su samo kao relativni pobjednici izbora s osvojenih 59 mandata izbora, sa zadatkom prikupljanja većine u Saboru. Koalicija Hrvatska raste Socijaldemokratske partije osvojila je ukupno 56 mandata čiji je čelnik Zoran Milanović vratio popularnost zahvaljujući savjetima Alexa Brauna⁷, oko stavova vezanih uz izbjegličku krizu, arbitražnog sporazuma, ali potezima vezanim uz rješenje za problem kreditnih dužnika u švicarskim francima. Naime, kako piše *Slobodna Dalmacija*, upravo je Alex Braun bio taj koji je gurao „rješenje koje će pokazati da je SDP lijeva stranka, te da je ministar Boris Lalovac stao u obranu građana pred “mrskim” bankarima“. Izvori *Slobodne Dalmacije* u stranci kažu da je SDP krenuo s ovim rješenjem bez obzira na posljedice koje bi konverzija mogla donijeti. Ako izgube izbore, razmišljali su, ta briga može prijeći na HDZ-ovu Vladu, a ako dobiju izbore, o tome će razmišljati poslije, pa čak mogu i izmijeniti zakon ako posljedice budu katastrofalne za financijski i monetarni sustav. Bitno je bilo privući oko 200.000 birača koji su izravno pogođeni zbog prezaduženosti, pa su u Vladi zaigrali na te interesne birače.⁸ Ukratko, Socijaldemokratska partija predizbornu kampanju vodila je na platformi domoljublja i uz slogan 'nema povratka na staro'. Hrvatska demokratska zajednica nije bila odviše uspješna u pronalasku odgovora na takvu, pomalo iznenađujuću komunikacijsku strategiju lijeve koalicije. Tomislav Karamarko odbio se sučeliti sa Zoranom Milanovićem i spočitavalo mu se da nije posve upoznat s glavnim točkama HDZ-ova programa, no platforma upozoravanja na „četiri godine nesposobnosti“ SDP-ove vlade, koja je bila implementirana u gotovo svaku Karamarkovu izjavu, ipak je urodila plodom za relativnu pobjedu. No na kraju ni jedna ni druga strana s 59, odnosno 56 osvojenih mandata nisu mogle formirati parlamentarnu većinu ni vlast bez najvećeg iznenađenja izbora – Mosta s osvojenih 19 mandata. Most je više od mjesec dana pregovarao s jednom i drugom stranom. U gotovo svakodnevnim obratima one su i odbijale i prihvaćale tripartitnu vladu, izlazile iz pregovora pa se vraćale, dok su se Mostu spočitavale česte promjene mišljenja i otezanje s konačnom odlukom. Nakon niza pregovora, Hrvatska demokratska zajednica odbila je tripartitnu vladu, dok je SDP potpisao sporazum prema kojem pristaje na suradnju s desnom koalicijom. Tada je suradnja između Mosta i koalicije Hrvatska raste bila naizglednija, no, preko noći

⁷ Alex Braun svjetski je poznati PR stručnjak. Vidi više: <http://www.skdknick.com/staff/4791-2/>

⁸ Izvor: *Slobodna Dalmacija*, „Kako je američki PR stručnjak Milanovića pretvorio u spasitelja, dužnika nezaposlenih i domoljuba“ (<http://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/288543/kako-je-americki-pr-carobnjak-milanovica-pretvorio-u-spasitelja-duznika-nezaposlenih-i-domoljuba>, stranica posjećena 2.lipnja 2017.)

uslijedio je novi obrat. Čelnik Mosta, Božo Petrov optužio je SDP da je usred pregovora vršio pritisak na zastupnike Mosta, iako još uvijek nije posve jasno i transparentno na koji je način i na koga konkretno pritisak bio vršen. To je bilo dovoljno za prekid pregovora s koalicijom Hrvatska raste te uspostavljanje suradnje s Domoljubnom koalicijom. Nakon pregovora, Most je ušao u koaliciju s HDZ-om, a njihov predsjednik Božo Petrov, kao i predsjednik HDZ-a Tomislav Karamarko prihvatili su mjesta potpredsjednika Vlade Republike Hrvatske. Na mjesto predsjednika Vlade Republike Hrvatske zasjeo je Tihomir Orešković kao prvi nestranački predsjednik u povijesti izbora u Republici Hrvatskoj.

Zbog niza pogrešnih odluka i krivim odabirom ministara, Hrvatska se suočila s padom Vlade nakon svega devet mjeseci. Najviše je kontroverzi izazvao tadašnji ministar kulture Zlatko Hasanbegović koji je izjavio da je „antifašizam floskula“⁹. Iako je dio građana i građanki prosvjednim akcijama tražilo ostavku ministra Hasanbegovića, on je svoj mandat odradio do kraja Vlade, za razliku od ministra branitelja Mije Crnoje, koji je svoju dužnost obnašao ukupno šest dana. Naime, on je kao adresu stanovanja prijavio baraku u Samoboru što se vrlo brzo otkrilo. Nadalje, nakon ukupno 555 dana, braniteljski prosvjed u Savskoj ulici je završio. Situacija koja je dovela do svojevrsne političke krize je neslaganje između Mosta nezavisnih lista i HDZ-a. Prvi potpredsjednik Vlade i tadašnji predsjednik HDZ-a Tomislav Karamarko, zajedno je s članovima stranke i oporbe izglasao nepovjerenje premijeru Tihomiru Oreškoviću i krenuo u novo preslagivanje.

Nakon *Nacionalovog* objavljivanja **afere „Konzultantica“** u svibnju 2016. godine u kojoj je Karamarkova žena surađivala s Josipom Petrovićem, koji je godinama lobirao u korist mađarske tvrtke MOL s kojim je Hrvatska u sudskim sporovima oko Ine, Povjerenstvo je donijelo odluku da je Tomislav Karamarko uistinu u sukobu interesa. On tada ne uspijeva u zadanom roku složiti novu Vladu te na neki način doživljava kako profesionalni tako i osobni pad te u lipnju daje ostavku na mjesto predsjednika HDZ-a, a Hrvatsku nestabilna vlast dovodi do novih, **prijevrnenih parlamentarnih izbora**.

Karamarka, koji se povlači iz politike, na mjestu predsjednika Hrvatske demokratske zajednice zamjenjuje europarlamentarac Andrej Plenković. On brzo zatim kreće u predizbornu kampanju, koja je službeno počela 16. kolovoza 2016. te mijenja cjelokupnu retoriku stranke. Iako se u početku očekivala pobjeda SDP-a, Plenković je svojim

⁹ Izvor: „Hasanbegović kandidat za ministra kulture – antifašizam je floskula i nema ga u Ustavu“ (<http://www.hrt.hr/318376/vijesti/hasanbegovic-kandidat-za-ministra-kulture-antifasizam-je-floskula-i-nema-ga-u-ustavu>, stranica posjećena 3. lipnja 2017.)

nastupom u javnosti, retorikom i sučeljavanjem sa Zoranom Milanovićem digao rejting stranke te je na izborima 11. rujna, Hrvatska demokratska zajednica drugi puta za redom pobijedila s ukupno 61 osvojenim mandatom, a Plenković je postao predsjednikom Vlade Republike Hrvatske. Nakon drugog neuspjeha na izborima, Zoran Milanović se povukao, barem privremeno, iz politike. Ipak, turbulentne dvije godine ostale su u znaku parlamentarnih i prijevremenih parlamentarnih izbora, pada Vlade, nestabilne vlasti i svojevrsne političke krize. Kao što je bilo spomenuto, upravo će se reprezentacija dvojice predsjednika Hrvatske demokratske zajednice analizirati i usporediti, za što je potreban kontekst zbivanja i okolnosti koje su nedvojbeno utjecale na razvoj situacije u hrvatskoj politici 2015. i 2016. godine.

4. Predmet i ciljevi istraživanja

Predmet provedenog istraživanja bio je način korištenja jezika Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića tijekom dvije parlamentarne kampanje te tijekom afere „Konzultantica“. Istraživanjem se željelo utvrditi na koji način su analizirani politički akteri koristili jezik, koje su riječi koristili te na koji su način konstruirali rečenice u svrhu izazivanja određenih emocija potencijalnih birača ili ostvarenja neke druge govornikove intencije.

Polazeći od predmeta istraživanja, glavni cilj istraživanja bio je analizirati medijsku reprezentaciju odabranih aktera s ciljom utvrđivanja glavnih elemenata po kojima se one razlikuju. U svjetlu Faircloughove metode, namjera je bila da se utvrde načini korištenja jezika kao vrste djelovanja u svrhu uvjeravanja i pobjede na parlamentarnim izborima.

Polazeći od toga postavljeni su sljedeći specifični ciljevi istraživanja:

1. Opisati i objasniti obrazac davanja izjava Tomislava Karamarka prije parlamentarnih izbora 2015. godine.
2. Opisati i objasniti obrazac davanja izjava Andreja Plenkovića prije parlamentarnih izbora 2016. godine.
3. Usporediti obrasce davanja izjava Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića u vrijeme predizbornih kampanji.
4. Opisati i objasniti obrazac davanja izjava Tomislava Karamarka nakon otkrivanja afere „Konzultantica“.
5. Utvrditi na koji se način jezik koristi kao alat za uspostavljanje moći.

5. Metoda istraživanja – kritička analiza diskursa

Istraživanje se provelo temeljem metode kritičke analize diskursa. Analiza diskursa provedena je na uzroku novinskih članaka dvaju većih nacionalnih dnevnih novina u Hrvatskoj – *Večernjem listu* i *Jutarnjem listu*. Pri odabiru novina čiji će članci biti analizirani, prvi je kriterij bio da su novine nacionalne i dnevne, što znači da izlaze svaki dan, na području cijele države. Na taj način željela se prikupiti veća količina članaka. Dnevne novine s najvećom nakladom u Republici Hrvatskoj su *Večernji list*, *Jutarnji list* te *24sata*.

Večernji list vodeće su dnevne novine u Hrvatskoj¹⁰ te djeluju u sklopu austrijskog medijskog koncerna Styria Medien AG. *Jutarnji list* je treći po redu dnevni list u Hrvatskoj po nakladi te izlazi u sklopu medijskog koncerna Hanza Media. Dnevni list *24sata*, kao što je bilo spomenuto, osim što je nacionalni dnevni list, među prva tri je najčitanija lista u Hrvatskoj (Uz *Večernji list* i *Jutarnji list*). S obzirom na to da je list *24sata* također u vlasništvu austrijskog izdavača Styria Media Group AG, on nije uziman u obzir, jer je u cilju bilo analizirati članke različitih izdavačkih kuća. Naime, svaka izdavačka kuća ima vlastitu uređivačku politiku prema kojoj usmjerava svoje poslovanje, stoga je u cilju bilo izbjeći novine koji dolaze iz iste izdavačke kuće odnosno slične uređivačke politike.

Članci koji su se uzimali u obzir prilikom analize su članci koji su bili dio rubrika „Hrvatska“ u *Jutarnjem listu* te „Aktualno“ u *Večernjem listu*. Spomenute su rubrike tijekom službenih predizbornih kampanji sadržavale poseban dio pod nazivom „Parlamentarni izbori 2015.“ odnosno „Prijevremeni parlamentarni izbori 2016.“ te su one odabrane zbog pretpostavke da sadrže najveću koncentraciju informacija i izjava relevantnih za istraživanje. Članci koji su se možda i dotaknuli teme koja je povezana s predmetom ovoga istraživanja, a nisu bili dio spomenutih rubrika, nisu bili uzimani u obzir tijekom analize.

U ovome istraživanju koristila se metoda kritičke analize diskursa. Analiza diskursa kao metoda, razvila se iz različitih teoretskih tradicija. Oblici analize diskursa su brojni te proizlaze iz različitih znanstvenih disciplina, slično kao i pojmovi samoga diskursa i ideologije gdje je teško odrediti univerzalnu definiciju, već je važnije obratiti pozornost

¹⁰ Izvor: „Večernji list - najkvalitetnije dnevne novine u Hrvatskoj“ (<https://www.vecernji.hr/vijesti/vecernji-list-najkvalitetnije-dnevne-novine-u-hrvatskoj-554874>, stranica posjećena 3. rujna 2017.)

koju nam perspektivu određeno objašnjenje pojma nudi. Wodak (2001: 11) napominje da sami pojam analize diskursa ima nekoliko različitih značenja, no u posljednje vrijeme on se koristi za kritičko – lingvistički pristup istraživanju, koji veliku važnost pridaje diskursu kao temeljnom određenju komunikacije. Ovakva istraživanja podrazumijevaju institucionalne, političke, rodne te medijske forme diskursa u kojima, u tom smislu, istražuju odnosi moći. S obzirom na postojanje većeg broja pristupa analizi diskursa, važno je napomenuti zajednički nazivnik sviju pristupa, a to je da jezik nije isključivo neutralno sredstvo komunikacije, već se shvaća kao alat pomoću kojega se konstruira društvena zbilja. Van Dijk (1993: 131) tvrdi da analiza diskursa obuhvaća najveći broj perspektiva odjednom, prilikom analize građe – od semiotičkog poimanja teksta, lingvističkog do sociološkog, psihološkog i tako dalje. Analiza diskursa generalno se koristi za otkrivanje šireg smisla značenja određenoga diskursa gdje se povezuje sociološko i političko znanje u cilju objašnjavanja trenutne društvene stvarnosti (Krings i sur., 1973: 808).

Kritička analiza diskursa bavi se analiziranjem prikrivenih kao i transparentnih struktura i veza moći i dominacije, diskriminacije, manipulacije i kontrole koje se manifestiraju u diskursu (Wodak, 2001: 3). Dakle, iako ne postoji konsenzus oko univerzane definicije metode, Halmi (2004: 36) navodi nekoliko istraživačkih paradigmi na kojima ova metoda počiva: „a) kritičko stajalište prema spoznaji koja se uzima zdravo za gotovo i skepticizam prema stajalištu da nam naša opažanja društvene stvarnosti daju jednostavnu i točnu sliku tog realiteta, b) spoznaja da su načini na koje mi najčešće spoznajemo socijalnu zbilju povijesno i sociokulturno specifični pa prema tome i relativni, c) osuda stajališta da se cjelokupno znanje gradi pod utjecajem društva, tj. da su naši današnji načini spoznaje o svijetu određeni ne samom prirodom svijeta nego i društvenim napretkom, d) obveza da se istraže načini na koji su ta znanja socijalno oblikovana to jest konstruirana“. Cilj diskurzivne analize je otkriti mehanizme, regulatore diskursa koji su podržali određenu istinu, omogućili određenu percepciju stvarnosti. Diskurs se širi sredstvima artikulacije, koja se tumači kao praksa koja uspostavlja relacije, odnose među diskurzivnim elementima i koja izaziva međusobnu modifikaciju njihova identiteta. Dok Halmi i suradnici (2004: 36) tvrde da postoji najmanje 57 varijanti analize diskursa, Waugh i suradnici (2015: 75) daju ukupno pet pristupa kritičkoj analizi diskursa.

Jedan od pristupa je tzv. socio – kognitivni pristup, koji je dao Teun van Dijk. On prvenstveno skreće pozornost na fundamentalnu važnost proučavanja „spoznaje“ u kritičkoj analizi diskursa, komunikacije i interakcije te veza između uma, diskurzivne

interakcije i društva. U ovome je pristupu diskurs zapravo multidimenzionalni fenomen, koji je ujedno lingvistički objekt, vrsta socijalne interakcije, radnja odnosno djelovanje, društvena praksa, mentalna reprodukcija, kulturalni projekt pa čak i ekonomski proizvod koji može biti prodan odnosno kupljen. Tako ovaj pristup predstavlja sociopsihološku dimenziju kritičke analize diskursa (Van Dijk, 2009: 66-67).

Ruth Wodak daje drugi pristup analizi diskursa, nazivajući ga diskurzivno – povijesnim pristupom. Ovaj je pristup usko povezan sa sociofilozofijskom strujom kritičke teorije, a njegova su obilježja multimetodološkičnost, interdisciplinarna analiza empirijskih podataka kao i uključivanje već postojećih informacija.

Treći pristup zove se pristup društvenih aktera, a njegova je temeljna postavka da su diskursi zapravo rekontekstualizacije društvenih praksi. Utemeljitelj ovoga pristupa je Theo van Leeuwen. Ovdje se analiza fokusira na sociološke kategorije (npr. nečije imenovanje na određeno mjesto ili djelovanje) umjesto na lingvističke kategorije. Prema sociološkim kategorijama on kategorizira ljude nazivajući ih akterima te u tome kontekstu interpretira ideološke efekte.

Sljedeći pristup naziva se dispozitivnom analizom, a njezini su utemeljitelji Siegfried Jäger i Florentine Maier. Ovaj se pristup temelji na dispozitivnoj teoriji Michela Foucaulta, koja se bavi problemima poput što je znanje (i diskurs), kako se ona javlja, a na koji način prenosi, koju funkciju ono ima za subjekta te kakav utjecaj znanje ima na razvoj društva. Ovaj se pristup najmanje dotiče proučavanja teksta na jezičnoj razini, a najviše se koncentrira na makrorazine teksta, odnosno identifikaciju znanja i svijesti u diskursu te na koji je način ono povezano s odnosima moći.

Posljednji pristup su autori (Waugh i sur., 2015: 76) nazvali dijalektičko – relacijskim pristupom, a on se zapravo odnosi na pristup Normana Fairclougha kritičkoj analizi diskursa.

Kao što je već bilo spomenuto, premda postoji više oblika diskurzivnih analiza koje se razlikuju kako u terminologiji, tako i u samome pristupu i metodologiji, za ovo je istraživanje najprimjerenije koristiti kritičku analizu diskursa u svijetlu Faircloughova poimanja analize diskursa, koja je, kako je on naziva, „transdisciplinarna“ upravo zato što ne postoji univerzalan način istraživanja. Drugim riječima, istraživač mora biti otvoren prema pomicanju granica te internalizaciji metoda istraživanja, kako bi došao do kvalitetnih rezultata. Norman Fairclough, naime, kritičku analizu diskursa shvaća

istovremeno metodom i zasebnom teorijom. Ključan pojam za njega je pojam semioze, koja obuhvaća sve načine proizvodnje značenja – od vizualnih slika, govora tijela, posebice korištenja jezika. Stoga, za Fairclougha, kritička analiza diskursa zapravo je analiza dijalektičnih veza između semioze (koja će se u ovome istraživanju fokusirati na upotrebu jezika) i drugih elemenata društvenih aktivnosti odnosno društvene uloge aktera.

Konkretnije, u ovome istraživanju analizirala se upotreba jezika u izjavama Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića. Jezik po svojoj definiciji nije samo točno određen sustav i sredstvo sporazumijevanja, jezik se u ovome kontekstu promatra kao oblik djelovanja. Kroz analizu političko diskursa pokušalo se otkriti na koje su načine elementi jezika pomogli u stvaranju određenih ideoloških konstrukcija koje su se koristile u predizobrnem natjecanju. Također, analizom konkretnoga političkoga diskursa promatrala se medijska reprezentacija Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića te uspostava moći pomoću jezika.

6. Analizirana građa

U obzir su se uzimali novinski članci u tri točno određena vremenska perioda u dvama nacionalnim dnevnicima – *Večernjem listu* i *Jutarnjem listu*.

6.1. Prvi period

Prvi se odnosi na vrijeme službene predizborne kampanje prije parlamentarnih izbora 2015. godine. Ona je počela 21. listopada 2015. godine, a trajala je ukupno šesnaest dana, zaključno sa 6. studenom iste godine. U tom je periodu analizirano ukupno 24 novinskih članaka – njih 11 objavljenih u *Jutarnjem listu* te 13 objavljenih u *Večernjem listu*.

6.2. Drugi period

Drugi vremenski period počinje 10. svibnja 2016. godine, kada je politički tjednik *Nacional* objavio dokumente vezane uz poslovanje Karamarkove supruge s lobistom MOL-a Josipom Perčićem i kojima je započela takozvana afera „Konzultantica“. Drugi period završava 21. lipnja 2016. godine, kada Tomislav Karamarko daje ostavku na mjesto predsjednika Hrvatske demokratske zajednice. U tome pak je periodu analizirano ukupno 5 članaka. *Jutarnji list* objavio 4 članka, a *Večernji list* svega 1.

6.3. Treći period

Posljednji vremenski period koji se uzimao u obzir, odnosi se na službeni predizbornu kampanju prije prijevremenih parlamentarnih izbora, a koja je počela 16. kolovoza 2016. godine. Ova je kampanja trajala ukupno 25 dana, a završila je 9. rujna 2016. godine. U tome su periodu analizirana ukupno 44 članka od kojih je *Jutarnji list* objavio 18, a *Večernji list* čak 26.

Važno je napomenuti da je analiza bila ograničena isključivo na novinske članke ili intervjue koji prenose izjave Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića u specijalnim rubrikama spomenutih novina pod nazivom „Izbori 2015.“ odnosno „Parlamentarni izbori 2016“, koje su bile dio inače stalnih rubrika „Hrvatska“ u *Jutarnjem listu* i „Aktualno“ u *Večernjem listu*. Nadalje, u obzir će se uzimati i novinski članci koji se odnose na drugi vremenski period odnosno na aferu „Konzultantica“, a koji prenose izjave Tomislava Karamarka vezane uz spomenutu problematiku, također isključivo u rubrikama „Hrvatska“ i „Aktualno“. Objavljeni članci vezani uz ovu tematiku u drugim rubrikama nisu bili uzimani u obzir.

7. Analitički postupci

Nakon što se prikupila građa za analizu, u istraživanju se čitao svaki članak zasebno na dvije razine – makrorazini i mikrorazini.

7.1. Mikrorazina teksta

Mikrorazina teksta podrazumijeva jezik teksta odnosno lingvističke aspekte teksta - fonologiju, morfologiju, sintaksu, semantiku, leksikologiju, stilistiku itd. Prema tome, na nivou svake rečenice, najprije se promatrao lingvistički aspekt teksta. Potrebno je bilo pažnju usmjeriti najprije na gramatičku upotrebu i odabir riječi, pritom si postavljajući pitanja poput: kojim je stilom izjava pisana i zbog kojeg je razloga upravo taj stil odabran, koje su riječi korištene u kojem kontekstu, koje je značenje tih riječi i uz koje druge riječi one stoje. Treba obratiti pozornost na poredak riječi u rečenici isto kao i duljinu rečenice. Nadalje, važno je vidjeti govori li govornik standardnim jezikom ili pak se ponekad koristi lokalizmima, koristi li se frazemima, a ponekad je potrebno proučiti i etimologiju određenih korištenih riječi. Isto tako, važno je primijetiti u kojemu licu govornik priča kada se obraća javnosti, možemo li u tekstu prepoznati intertekstualnost i na što se ona odnosi, kao i stilska sredstva poput npr. metafore te što ona zapravo znači. Važno je i obratiti pozornost na ukrasne pridjeve, koji stoje uz određene imenice te ih interpretirati u skladu s kontekstom izjave. Osim što se kod rečenica promatra njihov poredak i odabir riječi te duljina, dobro je prepoznati i o kakvoj se vrsti rečenica radi prema podjeli koju je dao Norman Fairclough. Prema njemu, rečenice se možemo promatrati kao deklarativne, imperativne te evaluativne. Deklarativne rečenice su one činjenične, oslobođene od govornikova osobnoga mišljenja i stajališta. Za razliku od njih, evaluativnom rečenicom govornik daje sud o nečemu, dok se imperativnom rečenicom on konkretno obraća nekome i govori mu što da radi. Nadalje, valja imati na umu da iza svake riječi, na primjer, iskorištenog frazema ili obraćanja javnosti u 1. licu množine, a ne jednine, stoji prikrivena govornikova intencija. Stoga je izuzetno važno pomno čitanje i dobra interpretacija, kako bi se govornikova intencija otkrila.

7.2. Makorazina teksta

Nakon proučavanja svakoga dijela rečenice na lingvističkoj razini, makrorazina nam omogućava da odredimo glavnu temu teksta. Nakon što se ona odredi, potrebno ju je staviti u kontekst izjave. Drugim riječima, prilikom interpretacije, važno je znati u kojemu je trenutku govornik davao izjavu, koji je bio povod za njom i prepoznati postoji

li pozadinska priča, koja se može dovesti u vezu s govornikom, događajem ili samom izjavom. Na taj način možemo odrediti i samu suštinu izjave.

Uzimajući u obzir cjelokupni lingvistički aspekt izjava te njihovu suštinu i kontekst, na kraju je potrebno donijeti interpretaciju koja pokušava obrazložiti na koji se način i zašto putem izjava pokušava na određeni način prikazati stvarnost.

8. Rezultati istraživanja i rasprava

Uzorak je obuhvatio ukupno 790 analiziranih rečenica – 390 u izjavama Tomislava Karamarka, a 400 u izjavama Andreja Plenkovića. Iako je broj objavljenih članaka obuhvaćenih istraživanjem tijekom predizborne kampanje 2016. godine bio znatno veći od godine prije, oni nisu sadržavali i znatno veći broj izjava od prethodne godine. Naime, iako obuhvaćeni uzorkom jer su sadržavali izjave Andreja Plenkovića, one su u samome tekstu bile rjeđe, jer se novinarsko pisanje više koncentriralo na analize programa većih političkih stranaka, njihove međusobne odnose, a manje na direktne izjave šefova spomenutih političkih stranaka. Dalje u tekstu su izabrane neke od izjava Tomislava Karamarka tijekom predizborne kampanje 2015. godine, u periodu koji je prethodio njegovoj ostavci i povlačenju iz politike te izjave Andreja Plenkovića tijekom predizborne kampanje 2016. godine. Nakon toga, usporediti će se izjave obojice čelnika HDZ-a u nekoliko odjeljaka, podijeljenih na nekoliko kraćih cjelina prema određenoj tematici.

8.1. Analiza medijske reprezentacije Tomislava Karamarka tijekom predizborne kampanje 2015. godine

Tijekom predizborne kampanje 2015. godine, aktualna je bila migrantska kriza, koju su i tadašnji vladajući i njihova oporba na čelu s Tomislavom Karamarkom iskoristili upravo u svrhu kampanje. Osvrćući se na probleme ulaska velikog broja migranata na teritorij Republike Hrvatske, Karamarko je izjavio:

„Migranti prolaze kroz Hrvatsku kao kroz sir, na oči malobrojne policije. Kaže Milanović da ostavlja sređenu državu. Poigravaju se s našim ugledom i sigurnošću. Zato je izgradnja sustava domovinske sigurnosti naš prioritet.“ (Večernji list, 23. listopada 2015., str. 12)

Karamarko problematičnu situaciju, vrhunac migrantske krize u zemlji uspoređuje sa šupljim sirom i upozorava na mali broj policajaca. Šuplji sir aludira na slabu državnu sigurnost, implikacija na to da u državu može ući bilo tko, a mali broj policajaca neće biti dovoljan za reagulaciju stanja ako se nađemo u alarmantnoj situaciji. Ovime se suptilno igra na emociju straha kod čitatelja (potencijalnih birača), koji će, ako shvate propuste ove Vlade i ne nužnu, ali moguću opasnost za hrvatski narod, glasati za Karamarka. Tadašnjega premijera naziva samo prezimenom i na taj način umanjuje njegovu važnost, njegov premijerski legitimitet i naglašava njegov neozbiljan pristup problemu. Važna je tehnika kontrasta, jer nakon što je ukazao na vrlo slabu domovinsku sigurnost, umanjio

legitimitet trenutnoga premijera, poslao poruku straha, u drugome dijelu izjave daje rješenje za navedene probleme – nama je domovinska sigurnost prioritet i ukoliko glasate za moju stranku, utoliko se ne morate brinuti oko ovoga problema. Prema Faircloughovoj (2004: 118) podjeli, izjava je djelomično činjenična, a dijelom evaluativna kada se referira na djelovanje tadašnje Milanovićeve Vlade. Činjenica se nalazi samo u dijelu rečenice gdje se tvrdi da migranti prolaze kroz Hrvatsku. Ostatak teksta može se promatrati isključivo na evaluativnoj razini jer se odnosi na Karamarkovo subjektivno mišljenje i procjenu situacije, njegov komentar, a ne na činjenično stanje, iako je važno napomenuti da čitatelj ponekad toga nije u potpunosti svijestan.

Karamarko kritizira Milanovićevu vlast i naglašava problem nezaposlenosti:

„Potrpala je 100 000 naših ljudi u avione i vlakove i poslala ih u svijet. Putujte, Hrvati, kad već nemate sreće u svojoj zemlji. To je poruka ove Vlade.“ (Večernji list, 23. listopada 2015., str. 12)

Trenutno jedan od većih državnih problema je visoka stopa nezaposlenosti, odnosno veliki broj mladih ljudi koji sele van države u potrazi za kruhom. Iseljava se veliki broj visoko obrazovanog stanovništva („odljev mozgova“¹¹), a zabrinjavajuća je činjenica da odlazi veliki broj zdravstvenih djelatnika što, logično, rezultira manjkom istih u državi i predstavlja dugoročan problem. Karamarkove izjave često sadrže upozorenja na spomenuti problem, a broj od 100 000 ljudi, koji iako nije sasvim točan¹², vanjski je podražaj za stimulaciju osjećaja zabrinutosti kod čitatelja za svoju budućnost i budućnost svojih potomaka. U izjavi se ponovno koristi tehnika kontrasta. Nakon što je ukazao na problem odljeva mozgova i čak pomalo poetično poslao Hrvate da traže sreću negdje drugdje (čime naglašava i vlastiti osjećaj razočarenja), na kraju je izjave naglasio da je ovo poruka trenutne Vlade RH. Ovakve izjave impliciraju da ukoliko građani daju još jedan mandat Kukuriku koaliciji, onda se i dalje neće mariti za velike emigracije ljudi iz zemlje i da nas u budućnosti čeka demografska propast. Izjava je evaluativna, jer Karamarko karikira i ponovno se služi iznošenjem vlastita mišljenja, a ne činjeničnoga stanja. Prema Faircloughovom (2004: 118) podjeli, rečenice su uglavnom deklarativne, a jednim dijelom i imperativne, kada prenosi poruku mladim Hrvatima neka otputuju iz

¹¹ Izvor: Hrvatski jezični portal: „Odljev mozgova - emigracija mlade, obrazovanije i kreativnije skupine stanovništva iz manje razvijenih u razvijene zemlje“ (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 5. lipnja 2017.)

¹² Izvor: Državni zavod za statistiku, „Podaci o vanjskoj migraciji“ (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, stranica posjećena 6. lipnja 2017.)

vlastite zemlje. Deklarativne rečenice ostaju na razini iskaza, na razini konstativa (Austen, 1962). Naime, konstativi opisuju stanje stvari, no oni ne moraju nužno biti istiniti. Istinitost se može provjeriti na performativnoj razini. Performativni iskaz je taj koji doista djeluje – izvodi radnju na koju se prethodno referirao. Stoga je, nažalost, tijekom predizborne kampanje teško promatrati performativnu razinu iskaza, jer se kampanje temelje isključivo na predstavljanju programa i logično ih je promatrati isključivo na konstativnoj razini. No tu se otvara mogućnost za neko drugo možebitno istraživanje koje bi usporedilo izjave na razini konstativa tijekom predizborne kampanje s performativima, odnosno izjavama koje su nakon osvajanja mandata i realizirane.

Nadalje, osim evaluativnih izjava, u sljedećoj je vidljiva i izjava temeljena na pretpostavci. Karamarko koristi hipotetsku izjavu, koja prema Faircloughu (2004: 118) iako je efektna poput ove o braniteljskom šatoru, nije u nastavku dokazana, već ostaje stajati samo kao njegova vlastita pretpostavka.

„Vlada na odlasku upire se svim silama da nas prikaže strankom i koalicijom opasnih namjera, to smo mi za njih, kao što smo bili i 90-ih godina. Ostavljaju nam državu s bremom duga većim za 100 milijuna kuna. Smrdi im braniteljski šator u Savskoj. Prijete ili mi ili oni.“ (Večernji list, 23. listopada 2015., str. 12)

Isto tako, Tomislav Karamarko u svojim izjavama ne propušta priliku tadašnju trenutnu Vladu i premijera zvati u sintagmi „Vlada na odlasku“ ili „premijer na odlasku“. S jedne strane on time u javnosti želi stvoriti dojam da se gotovo cijela nacija slaže da trenutna Vlada nije kvalitetno odradila svoj posao i da idući mandat zbog toga nije zaslužila. S druge strane, on time pokazuje samouvjerenost u sebe, u to da je njegov plan ispravan, želi pokazati količinu samopouzdanja i sposobnost vođenja države. Riječi poput „prijete“ ili „opasne namjere“ su riječi koje automatski u čitatelju izazivaju odbojnost jer vuku iza sebe isključivo negativne konotacije. „Sila“, „prijetnja“ i „opasne namjere“ efektan su i nimalo suptilan izbor riječi kada se želi nekoga prikazati izuzetno negativnim. One ostavljaju prostora interpretaciji i mašti čitatelja, što može imati još negativniju posljedicu od npr. navođenja konkretnih namjera koje mogu ili ne moraju zaraditi pridjev „opasne“. U ovoj je izjavi korištena obratna tehnika gdje se političke suparnike optužuje da su HDZ okarakterizirali kao stranku opasnih namjera, što je dobra tehnika jer stranku indirektno stavlja u položaj žrtve, a kod čitatelja, ponajviše simpatizera stranke izaziva istovremeno suosjećanje prema stranci i revolt prema političkim suparnicima. Nadalje, intertekstualnost je vidljiva u izjavama i ona je vrlo česta. Najčešći primjer

intertekstualnosti u Karamarkovim izjavama odnosi se na vrijeme Domovinskog rata i borbe za neovisnost države, u ovom konkretnom slučaju - korištenje pojma „90-e“. Ovaj pojam nije potrebno detaljnije elaborirati, jer zbog događaja u nedavnoj prošlosti, Domovinskog rata, i popratnih kulturoloških, socijalnih, gospodarskih i drugih okolnosti, taj vremenski period dobiva sasvim novu konotaciju za stanovništvo ovoga podneblja, za razliku od npr. stanovnika iz nekog drugog dijela svijeta, koji bi na spomen 90-ih pomislio na nešto sasvim drugo. Svaka individualna mreža asocijacija uvjetovana je, između ostaloga, povijesnim i kulturološkim faktorima. U kontekstu parlamentarnih izbora, povijesti Hrvatske demokratske zajednice i niza drugih međusobno isprepletenih faktora, pojam poput „90-e“, kao što je bilo spomenuto, u svakom čitatelju budi vlastitu individualnu mrežu asocijacija, a potom i emocija. Iako je svaka takva mreža drugačija i ovisi o nizu varijabli, kada im se doda određena socijalna praksa poput parlamentarnih izbora, moguće je grubo grupirati mišljenje potencijalnih birača. Ovisno o kulturološkim i drugim faktorima, pojam „90-e“ u svakome pojedincu izaziva određene emocije. On dijeli ljude prema stavovima, uvjerenjima i vrijednostima do kojih drže, a u ovom konkretnom slučaju to se manifestira na rezultatima izbora. Braniteljski šator ispred Ministarstva branitelja u Savskoj ulici, simbol je prosvjeda za braniteljska prava koji je trajao više od 500 dana. Kao što je prethodno objašnjeno u radu, sami prosvjed, braniteljski zahtjevi i spekulacije o tome tko uistinu stoji iza njega, duboko su podijelile hrvatsko društvo. Događaji vezni uz branitelje i braniteljski prosvjed u građanima i građankama RH pobudili su val intenzivnih emocija i reakcija. Cijeli su događaj koristile obje velike stranke tijekom predizborne kampanje. Tako i Tomislav Karamarko koristi oštar nastup tvrdeći da tadašnjoj, Milanovićevoj Vladi smrdi braniteljski šator u Savskoj. Time implicira da Vladi, ne samo da im smeta šator, već cijela jedna marginalizirana skupina ljudi kojom se treba baviti i čije probleme treba riješavati. Time automatski sebi osigurava braniteljsko biračko tijelo, iako ono ne pripada neodlučnoj skupini birača, te biračko tijelo koje suosjeća s problemima s kojima se branitelji nose.

Tomislav Karamarko tijekom predizborne kampanje poslao je dva pisma upućena potencijalnim biračima. Komentirajući ovaj postupak, on govori da mu je u cilju bilo potražiti podršku HDZ-u i navodi da je ta stranka u svim povijesnim trenucima prihvaćala svoju odgovornost i imala svoju ulogu. Tako nabroja stvaranje države, Domovinski rat, referendum o neovisnosti, ulazak u EU. Govori da je spreman preuzeti odgovornost za budućnost Hrvatsku te da će mu u fokusu biti isključivo rast investicija, zapošljavanje, rast plaća i mirovina, demografska obnova, domovinska sigurnost, obrazovanje.

Karamarko poziva birače da budu ponosni na svoju povijest, te da kroče sigurno u svoju budućnost (*Večernji list*, 25. listopada 2015., str. 4).

Ključne riječi ove izjave su povijesni trenuci, Domovinski rat, referendum o neovisnosti, ulazak u EU, povijest, a potom i investicije, zapošljavanje, rast plaća i mirovina, demografska obnova, domovinska sigurnost i obrazovanje. Naglašavanje povijesnih trenutaka odnosi se na vrijeme odcijepljivanja od Jugoslavije i Domovinskog rata. Veliki je dio Karamarkovih izjava i njegova retorika tijekom preizborne kampanje fokusirana na prošlost u vidu Domovinskog rata. Tako i ovdje on spominje rat, stvaranje države, referendum o neovisnosti. Podjeća građanke i građane da budu ponosni na svoju prošlost. Pridavajući veliku važnost događajima iz prošlosti, on naglašava svoje domoljublje, isto kao što je i ono naglašeno među građanima i građankama koji su doživjeli rat, koji su u njemu sudjelovali i slično. S obzirom da je Domovinski rat još uvijek vrlo osjetljiva tema, sustavno podsjećanje i pozivanje na prošlost može dovesti do većih podjela u društvu i radikaliziranja stavova.

Na prijenosu predizbornog skupa Domoljubne koalicije u Mostaru, a koji je prenio *Večernji list*, Karamarko je izjavio:

„Smatramo da je hrvatski narod jedan narod koji ima dvije domovine. BiH je naša domovina koju ja volim kao što volim Hrvatsku. Ne možemo se miriti sa situacijom u kojoj je hrvatski narod u BiH neravnopravan u odnosu na druga dva naroda. Svim političkim, demokratskim i diplomatskim metodama pobrinut ćemo se da se to stanje što prije promijeni.“ (*Večernji list*, 30. listopada 2015., str. 6)

Biračko tijelo u Bosni i Hercegovini svakako nije zanemarivo. Retorika usmjerena ovome biračkome tijelu fokusira se neravnopravnost hrvatskog naroda u BiH, a ključne riječi poput Hrvati, hrvatski narod, domovina potiču osjećaj pripadnosti jednome narodu te osjećaj zajedništva. Nazivanje Bosne i Hercegovine našom domovinom može potaknuti i osjećaj sigurnosti bosanskih Hrvata, kao i tvrdnje da će se pomagati ono što je BiH u dugoročnome cilju – ulazak u Europsku uniju.

Nadalje, na skupu u Gospiću, koji je također prenio *Večernji list*, Karamarko se osvrnuo na političke suparnike:

„Samo je jedna stranka sposobna mijenjati put Hrvatske i spašavati Hrvatsku, a to nisu nikakvi mostovi, mostići ni stazice i nikakav gospodin Bandić 365 dana puta 25 sati jer

je to obmana, a glasovi za takve su glasovi za SDP.“ (Večernji list, 30. listopada 2015., str. 7)

Sintagmom „spašavati Hrvatsku“ zemlju stavlja u poziciju generalno alarmantne situacije, koju je potrebno hitno riješavati, a svoju stranku i sebe stavlja u poziciju jedinog ispravnog „spasitelja“. „Mostovi, mostići i stazice“ te „gospodin Bandić 365 dana puta 25 sati“ posprdno označavaju stranke koje se također natječu na parlamentarnim izborima – Most nezavisnih lista i Bandić Milan 365 – stranka rada i solidarnosti. Posprdnom metaforom i deminutivom 'mostići' Karamarko želi umanjiti kredibilitet, stvoriti dojam da te stranke nisu dorasle te su nedovoljno ozbiljne u vođenju države i općenito trivijalizirati njihovo postojanje. Isto tako, Karamarko naglašava da svaki glas za spomenute stranke je glas za Socijaldemokratsku partiju, tadašnju trenutnu vlast odnosno najvećeg političkog protivnika HDZ-a i time podsjetiti potencijalne glasače da je glas za njih zapravo glas za propast države. Ova je izjava jedan od najreprezentativnih primjera evaluativne izjave u kojoj govornik upotrebom umanjenica i sarkastičnog tona evaluira svoje političke protivnike.

Na skupovima u Kninu i Šibeniku, Karamarko se osvrnuo na svoje korijene:

„Ponosan sam jer sam u 9. izbornoj jedinici i ja se ovdje vraćam doma. Moja mama je iz Knina, otac iz Kruševa, a ja sam rođen u Zadru. Knin podsjeća na ponos i pobjedu, iako su nas vjekovima pokušavali slomiti.“ (Večernji list, 31. listopada 2015., str. 5)

Ponos je osjećaj časti i dostojanstva, a korištenje te riječi može uistinu taj osjećaj izazvati među ljudima, pogotovo kada je riječ o domoljublju. Ovdje je jasno vidljivo da govornik ovu snažnu riječ koristi u kombinaciji s privatnim životom, svojim korijenima. Cilj je javnosti (a ponajviše tamošnjem lokalnom stanovništvu) dati dojam čovjeka koji pripada narodu, koji zbog svojeg položaja nikako nije superioran, već je jednak građanima i građankama Republike Hrvatske. Pozivanjem na svoje korijene i prošlost, također svima želi dati do znanja da dijele isti cilj – prosperitet i blagostanje države, koja je postignuta na težak način. Podsjeća na prošlost, ne samo Domovinski rat kao i inače, već spominje „vjekove“ kao dugačak vremenski period u kojemu su Hrvati težili vlastitoj državi. Dugačak vremenski period zapravo je motivirajući pojam u tekstu, onaj koji uistinu može pobuditi osjećaj ponosa u potencijalnome biraču. Knin je velikome dijelu biračkoga tijela simbol kraja Domovinskog rata, simbol pobjede ne samo nad agresorom, već pobjeda cijelog hrvatskog naroda jer je napokon i vrlo mukotrpno dobio vlastitu državu kojoj se težilo vjekovima.

U svojim je izjavama često uspoređivao rad prvoga predsjednika Republike Hrvatske s radom Milanovićeve Vlade:

„Oni relativiziraju dr. Franju Tuđmana, a svi oni nisu Tuđmanu ni do gležnja jer on ima vrijednost slobode i neovisnosti hrvatskom narodu i državi. Nećemo im oprostiti materijalno i gospodarsko uništenje države. Milanovićeva vlada tri i pol godine laže i sada lažu da rješavaju nezaposlenost. I Tito je 1962. riješio nezaposlenost tako što je pola milijuna Hrvata potjerao u svijet.“ (Večernji list, 4. studeni 2015., str. 8)

Korištenjem zamjenice 'oni' umjesto Vlada RH ponovno se umanjuje kredibilitet i legitimitet tadašnje vlasti. U ovoj je, ponovno evaluativnoj izjavi, također vidljiva intertekstualnost. Prvo, spominje se prvi predsjednik RH dr. Franjo Tuđman, koji također označava svojevrsan simbol neovisnosti Republike Hrvatske. Pod sintagmom „svi oni“ misli se na trenutnu vlast i Karamarko ovdje želi uputiti poruku potencijalnim biračima da ova Vlada nije dostojna vođenja države, a nije ni usporediva s prvim predsjednikom RH. Kako bi se postigao kontrast, Karamarko spominje Josipa Broza Tita i 1962. godinu. Dakle, vidljiva je intertekstualnost jer izjava dobiva smisao kada znamo da je Josip Broz Tito spomenute godine održao višesatni govor o stanju u državi te o bratstvu i jedinstvu. Dovođenje Tita u vezu sa Socijaldemokratskom partijom aludira na njegovu intenciju da pokaže kako ta stranka indirektno pokazuje simpatije prema Josipu Brozu Titu, bivšoj državi i sustavu u kojemu se nalazila današnja Republika Hrvatska. Na taj način želi utjecati na potencijalne birače koji vuku negativna sjećanja iz bivše države.

Generalno govoreći o stanju u državi, Karamarko ističe:

„Hrvatska umjesto neispunjenih obećanja treba stvarati promjene. Naša koalicija ih je najavila, ona će ih kao vlada i provesti. (...) Država je u vrlo lošem stanju, a najvidljiviji simptomi su enormni rast duga, pad zaposlenosti i iseljavanje koje poprima tragične razmjere. Znamo iz psihologije, kad čovjek više ne vjeruje u sebe, on digne ruke od sebe, a ponekad, nažalost i na sebe. Ljudi odlaze jer više ne vjeruju u Hrvatsku. To je tiho samoubojstvo države. Vlada, nažalost, to uopće ne razumije – naprotiv, oni misle da tako rješavaju problem nezaposlenosti. Ali mi ćemo državi vratiti samopouzdanje, ponos i dostojanstvo, tako što ćemo vratiti samopouzdanje i dostojanstvo ljudima, prije svega zapošljavanjem.“ (Večernji list, 6. studeni 2015., str. 6)

Neispunjenim obećanjima ponovno se aludira na tadašnju vlast koja nije ispunila obećanja postavljena u kampanji prije osvojena mandata. Ovakva je izjava, prema

Faircloughu (2004: 118) klasična hipotetička i evaluativna izjava, jer kritizira vladajuće, a da pritom ne navodi konkretno dana obećanja koja nisu ispunjena. Naravno, nema potrebe za navođenjem svih problema, ali praktični primjer odnosno dokaz koji potkrepljuje stanje, automatski bi izjavu pretvorilo u činjeničnu i podiglo kredibilitet. Tehnika kontrasta u rečenicama, kao što je već bilo vidljivo, najčešća je tehnika u Karamarkovim izjavama. Nakon što ukaže na trenutno loše stanje u državi, pritom misleći ili na gospodarsko, ekonomsko, pravno, demografsko i tako dalje, pritom, naravno kritizirajući tadašnju vlast, u sljedećoj rečenici nudi rješenje – sebe i Hrvatsku demokratsku zajednicu kao jedini racionalni izbor za boljitak države. Nadalje, sustavno nabranje državnih problema popraćen je pridjevima poput „enormni“ rast duga, koji označava nešto neizmjerljivo veliko, nešto što prelazi mjeru te pridjevi poput „tragično“ kao nešto potresno i smrtno. Takvi pridjevi osnažuju tvrdnju i kada se želi pažnja skrenuti na problem, ovakvi epiteti su efektni jer pobuđuju osjećaj zabrinutosti, vjerojatno više nego što bi zapravo trebali. Pojam samoubojstva automatski izaziva negativnu konotaciju – smrt, tragediju i jak je stimulus za izazivanje emocija.

Karamarko je na marširanje članova HDSSB-a u crnini reagirao negativno:

„Do sada u njihovi zastupnici u Sabor dolazili sa slavonskim šeširima i u šokačkim jaknama i to je bilo lijepo jer je bilo slavonski autentično. Što se sada promijenilo? Hoće li dolaziti u Sabor u crnim uniformama? Što je u tome slavonsko? Što je hrvatsko? Molim, neka na to odgovore. Svakako, stranačka militarizacija pod krinkom sportsko-rekreacijskog društva nije dopustiva. Hrvatski sokol u Osijeku uvijek je bio hrvatski, ali zato nije bio manje slavonski, i, koliko ja znam, nije imao crne odore. Mi imamo svoje odore iz Domovinskog rata, kojima se ponosimo i koje možemo odjenuti u svečanim prigodama. I Slavonci ih ponosno nose! (Večernji list, 6. studeni 2015., str. 6)

Zanimljiva se situacija dogodila, a vezana uz koaliranje HDSSB-a s jednom od velikih političkih stranaka. Naime, s obzirom na tadašnju situaciju u kojoj Karamarko nije trebao dodatne glasove za razliku od SDP-a, jako je dobro iskoristio situaciju javno osudivši predstave članova HDSSB-a te njihovo marširanje glavnim gradom Hrvatske u crnim uniformama. U HDSSB-u svoje su, kako su ih mnogi mediji prozvali – „crnokošuljaše“, nazvali Slavonskom sokolskom gardom, dok je veliki dio javnosti ostao zgrožen, povezujući njihov performans s nekadašnjim zločinačkim režimom u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Tomislav Karamarko ovdje pokazuje simpatiju prema autentičnoj slavonskoj nošnji te opetovano spominje Domovinski rat i ratne uniforme iz toga doba kao jedine

kojima se možemo odnosno trebamo ponositi, a jasno se ograđuje od koketiranja s crnim uniformama koje konotiraju već spomenuti zločinački režim iz vremena Drugoga svjetskoga rata. Za razliku od njega, Zoranu Milanoviću potrebni su bili glasovi, stoga si ni u jednom trenutku nije mogao dopustiti javno i oštro kritiziranje predstave članova HDSSB-a i njihova šefa Branimira Glavaša, što bi inače bila njegova tipična retorika usmjerena prema političkim protivnicima, pogotovo u vrijeme predizborne kampanje. Ovaj potez Tomislava Karamarka dobro je osmišljen te je usmjeren prema dijelu biračkoga tijela koje je neodlučno. S obzirom na to da je u nekoliko navrata došlo do relativiziranja ustaškog režima u Hrvatskoj, koje je ponovno radikalno podijelilo hrvatsko društvo i potaknulo emocije, ovakav Karamarkov javni istup bio je kvalitetno proračunat i smišljen kako bi privukao dio potencijalnih birača, koji se nužno ne slažu u potpunosti s vrijednostima koje je u Karamarkovo doba promovirala Hrvatska demokratska zajednica.

U studenom, točnije 6.11.2015. godine u *Večernjem jelistu* izašao poveći članak o Karamarkovu privatnom životu preko dvije stranice, kao i dva dana nakog toga. Prvi se članak više odnosio na Karamarkove korijene, pretke te njegovo djetinjstvo i mladost, dok je drugi objavljeni članak bio u formi svojevrsne reportaže gdje je novinarka pratila šefa HDZ-a tijekom predizborne kampanje u nekoliko dalmatinskih gradova. Naime, sama medijska reprezentacija kao „ukupnost postupaka namijenjenih održavanju ugleda i dužnih formi u javnosti“¹³, ovisna je ne samo o stručnom PR timu koji pažljivo iznosi informacije u javnost, već i o samome načinu na koji mediji te informacije potom prezentiraju u obliku medijskoga sadržaja namijenjenoga čitateljima. Analizirajući konkretno ova dva članka, zanimljivo je promatrati u kojem je svijetlu lik Tomislava Karamarka prezentiran javnosti i koje efekte posljedično medijska (re)prezentacija izaziva u čitateljima. Stil kojime je pisan prvi članak gotovo je poetski. On počinje rečenicom:

„[Tomislav Karamarko]¹⁴dolazi iz težačke i radničke obitelji koja se stoljećima mučila da bi preživjela na krševitom terenu Kruševa u zadarskom zaleđu, između Zrmanje i Karinskog te Novigradskog mora. (Večernji list, 6. studeni 2015., str. 11)

¹³ Izvor: Hrvatski jezični portal, „reprezentacija“ (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 12. lipnja 2017.)

¹⁴ Sadržaj u uglatim zagradama dodan.

Težaštvo se odnosi na stanovništvo, kao što doznajemo u nastavku, primorskih mjesta, koje se bavi obrađivanjem zemlje. Pojam težaka i radnika pojam je specifične klase ljudi koji borave na selu te se bave fizičkim poslom, konkretno poljoprivredom, kako bi osigurali minimalnu egzistenciju. Mukotrpan rad prva je asocijacija na život težaka i ratara, a također izaziva poštovanje i divljenje, jer je takav način života težak i istovremeno pročišćen od bilo kakvih vrsta manipulacija i korupcije u vidu zarade novca i osiguravanja egzistencije, a o kojima je hrvatska javnost navikla čitati. Nadalje, ovakav je način života onaj s kojime se može identificirati masa ljudi. Veliki dio hrvatskog stanovništva živi sličnim načinom života, a ako ne sami, njihovi su preci bili ti koji su na taj način zarađivali za kruh. U novinskome tekstu također se daje do znanja da Karamarkovi preci stoljećima žive ovakvim načinom života. Vremenski period od nekoliko stotina godina može biti hiperbola i ne mora - važna je intencija da čitateljstvo stekne dojam mukotrnog načina života koji traje izuzetno dugo i nije ni na koji način bolji od njihova, već je jednak ili možda teži. To Karamarku daje na većoj važnosti, jer je imao teži put u vidu svoje karijere. Opis krševitog terena gotovo je pjesnička slika koja oslikava težaštvo u teškim uvjetima i siromaštvu, a izaziva još veće divljenje i poštovanje. Karamarkovom ocu posvećena je isključivo jedna, deklarativna rečenica koja ga opisuje kao vojnika NDH za vrijeme Drugog svjetskog rata. Ta je činjenična rečenica izuzeta bilo kakvog dodatnog objašnjenja i interpretacije, osim kratkog spomena u nastavku teksta da se otac godinama nakon rata skrivao od neprestanih osveta Srba. Autorica teksta odmah se prebacuje na priču o Karamarkovoj braći koja su prošla i jedva preživjela Križni put i poslijeratni komunistički logor u Beogradu. Dakle, opis Karamarkove uže obitelji vrlo je kratak, neopterećen interpretacijama, a istovremeno vrlo jasno prikazuje tadašnji obiteljski svjetonazor. Nadalje, nastavlja se priča o selidbi obitelji Karamarko u zagrebački Žitnjak te se naglašava Karamarkova posvećenost vjeri:

„Bio je redovit na vjeronauku kod franjevacu u crkvi Predragocjene krvi Isusove u Kozari boku, gdje je nedjeljom na misi ministrirao. Na FF-u upisao studij povijesti. U mladosti, Karamarko je bio gorljivi katolički aktivist.“

Detalji iz života poput posvećenosti katoličkoj vjeri itekako su relevantni uzimajući u obzir da je većinsko hrvatsko stanovništvo upravo katoličkog opredjeljenja, kako kaže popis stanovništva iz 2011. godine¹⁵. Stoga, nije neobičan primjer koji je izabran iz

¹⁵ https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_12/H01_01_12.html

Karamarkove prošlosti, a koji oslikava probleme s kojima se nosilo religiozno stanovništvo u doba komunizma, koji je zabranjivao bilo kakvu vjersku pripadnost.

„Studentska mladež u Zagrebu okupljala se početkom 89-ih oko katoličkog lista mladih „MI“ i studentske molitvene zajednice „Palma“. Takva okupljanja bila su zanimljiva i jugoslavenskoj tajnoj policiji. Kako su svećenici organizirali i hodočašća u Rim, režimski provokatori u Rimu podvaljivali su razne kompromitirajuće materijale. Primjerice, kad bi studenti došli na Trg sv. Petra odjednom bi se pred njima, ni od koga pozvani, pojavili ljudi s hrvatskim trobojnicama. Ponekad su jugoslavenske službe iscenirale takve situacije, usput ih fotografirajući. Nakon jednog takvog putovanja, u Zagrebu su uslijedile istrage i saslušavanja, a T. Karamarku i društvu 1982. oduzeta je putovnica. Zbog takvih pritisaka studij je T. Karamarku bio otežan.“

U prošleme sustavu vjernici, ukoliko su se željeli vjenčati se u crkvi, primiti svete sakramente ili slično, utoliko su to činili u tajnosti i vjerojatno u strahu od mogućih posljedica. Stoga je ovaj detalj iz Karamarkove mladosti vrlo efektan jer ponovno pobuđuje poistovjećivanje velike mase ljudi sa sličnom, ne tako davnom, sudbinom. Štoviše, Karamarkov naglašeni vjerski aktivizam čini ga još hrabrijim od većine drugih, pokazuje njegovu odlučnost i neustrašivost u svojevrsnoj borbi za određene vrijednosti koje nosi katolicizam. Takve vrline pobuđuju poštovanje, divljenje, a možda i zahvalnost te dakako suosjećanje među čitateljima koji se i danas mogu sjetiti sličnih priča koje su proživljavali, kao jedno kolektivno iskustvo koje su dijelili. U daljnjem se tekstu razvija priča o Karamarku kao jednome od utemeljitelja Hrvatske demokratske zajednice što mu daje veliki kredibilitet među tradicionalnim biračima HDZ-a. Opisan je njegov dugačak put do sadašnjih pozicija u politici, a zanimljivo je što je i podosta detaljno opisana situacija uhićenja generala Ante Gotovine, također jednog od svojevremeno, najkontroverznijih činova HDZ-ove Vlade u vrijeme premijera Ive Sanadera. Naime, s obzirom na to da je Karamarko prisustvovao sjednici Vijeća za nacionalnu sigurnost na kojoj se donijela odluka o uhićenju generala Gotovine, autorica teksta je morala opravdati njegovu ulogu u tome činu.

„Karamarko je 4. veljače 2005., uz Mesića, Sanadera, Šeksa, Vesnu Škare Ožbolt, državnog tužitelja Bajića, ministra unutarnjih poslova i šefove tajnih službi, bio na sjednici Vijeća za nacionalnu sigurnost na kojoj su premijer Sanader i predsjednik Mesić donijeli tešku odluku o „lovu“ na generala Antu Gotovinu. Prema prijateljima, Karamarko je pomogao obranu generala Gotovine i svojim kanalima obavještavao

suprugu generala Gotovine o svemu što se događa. No, Karamarkovi protivnici, uglavnom otpadnici HDZ-a, tvrde suprotno.“

Iako je odluka vjerojatno uistinu bila teška, njezinu je težinu potrebno naglasiti u tekstu, kao što je to autorica i učinila, kako bi skinula i dio Karamarkove odgovornosti pri donošenju iste. Stoga, iako je Karamarko ravnopravno sudjelovao u donošenju odluke, autorica kao izvor koristi njegove bliske prijatelje, barem kako navodi u tekstu, koji opravdavaju Karamarka koji je navodno na svoj način sudjelovao u obrani generala. Dakle, odluka koja je tada, zbog političkih prilika, morala biti donesena, opravdana je Karamarkovim vezama u tajnoj službi pa je na taj način on iskupio svoje sudjelovanje u njoj i tako postigao razumijevanje javnosti.

Drugi tekst, objavljen 8. studenog 2015. godine, također u *Večernjim listu*, prati Karamarka na putovanju tijekom predizborne kampanje na skupove u Šibenik i Knin. U ovome tekstu novinarka prepričava razgovor s Karamarkom, a stil pisanja također je više književno-umjetnički nego novinarski.

„Je li naporno, uspijevate li spavati, kod kuće ipak imate malu bebu? Pitam ga dok se vozimo iz Kaštela do Sinja. U šali odgovara da je nekoliko noći spavao kod roditelja pa se dislocirao u drugu sobu, ali onda domeće da je Kata mirna beba koja plače samo kad je gladna. Jeste li vidjeli Katu? – upita me. Nisam – odgovaram. Karamarko tada vadi mobitel i pokazuje mi crnokosu djevojčicu guste kosice. Nekoliko je fotografija, a na jednoj Kata leži na trbuhu s uzdignutom glavicom. – Čvrsto drži glavu za bebu od nepunih mjesec dana – kažem mu. Karamarko odgovara da je Kata odlična beba i da je stariji brat i sestra, Lana i Martin (koje ima iz prvog braka), obožavaju. – I bivša supruga je obožava. Ana, (Karamarkova supruga, nap. a.) prvo je njoj javila kad je išla roditi – govori nam Karamarko.. Ponosan je na sve troje svoje djece. Lana je njegova kraljica, a mala Kata dodatna inspiracija.“

Ovaj izuzeti dio reprezentativno prikazuje stil pisanja članka i njegovu glavnu tematiku. On se fokusira gotovo u cijelosti na Karamarkov privatni život. Tekst nije pisan u tipičnom obliku intervjua, već se svodi na prepričavanje, a autorica se koristi i tehnikom upravnog i neupravnog govora, kojime se u tekstu postiže dinamičnost te autentičnost. Ovaj članak Tomislava Karamarka prikazuje kao ispunjenog obiteljskog čovjeka – supruga i oca. Prikazan je njegov vrlo prijateljski nastrojen odnos s novinarkom, kojoj na privatnome mobitelu pokazuje fotografije svoje najmlađe kćeri. Ponosan otac troje djece, iako u drugome braku, što bi mu netko konzervativnijega stava mogao zamjeriti, tu priču

ublažava idiličnom situacijom u kojoj se njegova bivša i sadašnja supruga uvažavaju i međusobno prijateljuju. Taj je dio posebno naglašen prepričavanjem neubičajene situacije u kojoj je sadašnja njegova supruga netom prije poroda najprije zvala Karamarkovu bivšu ženu, a tek poslije njega. Autorica teksta u opisivanju najmlađe Karamarkove kćeri koristi deminutive te izborom riječi pobuđuje pozitivne emocije kod čitatelja.

Dakle, ova nam dva novinska teksta Tomislava Karamarka prikazuju kao izuzetno prijateljski nastrojenog, sretnog i ispunjenog obiteljskog čovjeka. Čovjeka koji dolazi iz težačke obitelji, onog koji je isključivo dugogodišnjim radom i trudom došao na poziciju na kojoj se trenutno nalazi, a uza sve to i čovjeka koji od malena njeguje katoličke vrijednosti i u skladu s njima odgaja svoje troje djece na koju je izuzetno ponosan. Predstavljena nam idilična privatna slika života Tomislava Karamarka ulijeva sigurnost u odabir budućeg političkog lidera. Iako je privatni život kandidata za premijera u potpunosti irelevantan, osim u slučaju kad bi on mogao značajno utjecati na interes javnosti, što će se vidjeti u nastavku rada, njegova idilična prezentacija izaziva, ponekad i nesvjesno, simpatije prema političaru i može utjecati na izbornu odluku birača.

Kada se kreira obrazac kojime se govornik koristi, a povezan je jezikom, Fairclough (2004: 138) napominje da je najprije potrebno odrediti polja odnosno teme na koje se govornik najčešće referira. Nakon toga potrebno je identificirati kut gledanja na detektiranu tematiku, a na kraju objasniti. Prema danoj shemi, glavna tematika na koju se Tomislav Karamarko osvrtao zasigurno je prošlost u vidu stvaranja neovisne hrvatske države u kojoj su ključne riječi uglavnom bile Domovinski rat, domoljublje te dr. Franjo Tuđman. Zanimljivo je da Karamarko nije propuštao priliku koristiti posvojni pridjev „hrvatski“ ili bilo koju izvedenicu te riječi. Na ukupnom analiziranom broju Karamarkovih izjava, program koji mjeri frekvenciju riječi¹⁶ izračunao je da je Karamarko posvojni pridjev „hrvatski“ upotrijebio ukupno 56 puta. U većini slučajeva možda nije bilo potrebe koristiti spomenuti posvojni pridjev u tolikoj mjeri, jer se u većini slučajeva podrazumijeva da se nešto odnosi na hrvatsko, uzimajući u obzir kontekst. Jasno je da je sustavnim ponavljanjem toga pridjeva Karamarko ukazati na važnost nacionalnog identiteta i potaknuti nacionalnu svijest kod potencijalnih birača radi osjećaja zajedničkog podrijetla i pripadnosti koji je često dopunjavao tvrdnjama o kulturno-političkim vrijednostima nacije¹⁷ što pak možemo povezati s početnim tvrdnjama o

¹⁶ http://www.writewords.org.uk/word_count.asp

¹⁷ Izvor: Hrvatski jezični portal, „nacionalna svijest“ (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 30. lipnja 2017.)

korištenju jezika kao alata za uspostavu određene ideologije. Isto tako, riječi (i/ili sintagme) s najvišom frekvencijom u analiziranim Karamarkovim izjavama su dr. Franjo Tuđman (12 puta), domoljublje (7 puta), domovina (6 puta) te Domovinski rat (5 puta). Na temelju analiziranih izjava, vidljivo je da je Karamarko u svojoj predizbornoj kampanji u prvi plan stavljao svijest o nacionalnosti, a manje se koncentrirao na problematiku reformi i detekciju konkretnih državnih problema te na posljeticu rješavanja tih problema. Ovakva se retorika pokazala dovoljno dobrom jer je na parlamentarnim izborima njegova stranka izašla kao relativni pobjednik.

8.2. Analiza medijske reprezentacije Tomislava Karamarka nakon otkrivanja afere „Konzultantica“

Politički tjednik *Nacional* 10. je svibnja objavio dokumente o suradnji Karamarkove supruge Ane Šarić Karamarko s lobistom MOL-a Josipom Petrovićem, kao što je bilo spomenuto. Isto tako, ovo je primjer situacije gdje je privatan život Tomislava Karamarka, zbog obiteljskog prijateljstva s Petrovićem te poslovanje njegove žene svakako od javnoga interesa, no *Večernji* i *Jutarnji list*, u rubrikama koje su se uzimale u obzir tijekom analiziranja novinskih članaka, nisu posvetili podosta medijskoga prostora tome, kao što ni Tomislav Karamarko u ovoj situaciji nije dao odviše informacija u medije. *Jutarnji list* objavio je ukupno četiri članka, dok je *Večernji list* ovoj tematici posvetio samo jedan članak. Iako su članci sami po sebi detaljni i opsežni, oni opisuju politički i gospodarski kontekst situacije. Karamarkove izjave odnosno očitovanja u člancima su rijetka, a ona koja se nalaze u tekstu vrlo su kratka i oprezna:

„Kad su u pitanju optužbe za moj mogući sukob interesa zbog suradnje tvrtke moje supruge s drugom privatnom tvrtkom, i to za to vrijeme dok nisam bio član Vlade, uputio ću službeni zahtjev Povjerenstvu da istraži ovaj slučaj.“ (*Jutarnji list*, 11. svibanj 2016., str. 4)

Razumljivo je da je njegovo očitovanje o problematičnoj situaciji koja je izašla u javnost vrlo oprezno i da se mora držati temeljnih procedura koje od njega traži demokratski sustav. Karamarko je doista cijeli slučaj uputio Povjerenstvu za odlučivanje o sukobu interesa, ali je i naglasio:

„Poslovanje tvrtki moje supruge istraživao je više puta radi političkog pritiska na mene. Nije nađena ni najmanja nepravilnost.“ (*Večernji list*, 11. svibanj 2016., str. 3)

Ovom je izjavom Karamarko želio poručiti, kao što je već i nekoliko puta ponovio, da se „sotonizora“ njegovo djelovanje u politici i da mu se sustavno traže greške koje će presuditi njegovoj političkoj karijeri. Zaključkom da nisu nađene ni najmanje nepravilnosti, Karamarko želi primiriti situaciju koja je u razmjerima političkog skandala odjeknula u javnosti. Želeći naglasiti da nacionalni interes stavlja ispred svojeg osobnog, Karamarko tvrdi:

„Tijekom cijele svoje karijere uvijek sam strogo odvajao privatno i poslovno, pogotovo kad je riječ o pitanjima od nacionalnoga interesa.“ (Jutarnji list, 11.svibanj 2016., str. 4)

Ipak, Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa donijelo je zaključak koji je suprotan Karamarkovome – kompleksna situacija u kojoj nije bio dovoljno oprezan, dovela ga je sukob interesa. Iako su napadi krenuli odmah nakon objavljivanja dokumenata, službena potvrda o sukobu interesa izazvala je val negativnih reakcija sa svih strana. Ova je situacija uzdrmala već tada labilnu Vladu i to je bio početak njezina kraja. Cijela situacija pokrenula je propitkivanje niza zamršenih odnosa u Vladi te je dovela do njezina pada. Kao što znamo, Karamarko je krenuo u ponovno preslagivanje, no neuspješno i tada je bio krajnji trenutak za njegov opoziv na mjesto predsjednika Hrvatske demokratske zajednice. Iako je ostavku dao zbog nemogućnosti ponovnog sastavljanja Vlade, sukob interesa u kojemu se našao, značio je politički kraj za njega kao i kraj njemu tipične retorike u HDZ-u. Svaka je njegova analizirana izjava o ovoj tematici stroga i činjenična. Rečenice su isključivo deklarativne jer Karamarko naglašava da će se držati demokratskog procesa te u ovome trenutku nije pribjegao detaljnom opravdavanju problematične situacije u kojoj se našao i koja ga je lišila nastavka političke karijere, barem zasad. Na unutarstranačkim izborima naslijedio ga je Andrej Plenković, koji pak je u potpunosti promijenio paradigmu djelovanja Hrvatske demokratke zajednice.

Komunikacija Tomislava Karamarka tijekom službene predizborne kampanje 2015. godine i ona nakon afere „Konzultantica“ uvelike se razlikuju.

Obrazac prema kojemu je Karamarko djelovao netom prije izbora uglavnom se sastojao od komunikacije prema javnosti, koja se fokusirala prvenstveno na domoljublje, stjecanje države i generalno na prošlosti te je primarni cilj upotrebe jezika odnosno njegove komunikacije bio da ona postane vanjski podražaj za izazivanje emocija poput sjete, tuge, zabrinutosti, ponegdje straha, kao i ponosa. Naime, obrazac njegova obraćanja javnosti uglavnom je bio populistički. Karamarkova intencija bila je pobijediti na izborima na način da privuče glasače, nezadovoljne trenutnim stanjem u državi (s naglaskom na

nezaposlenost, male plaće i iseljavanje stanovništva), a koji su isto tako bili nezadovoljni životom u prošlosti, socijalističkome sustavu i koji su težili vlastitoj, neovisnoj državi. Činjenica je da postoji veliki broj takvih ljudi te je Karamarko u svojoj kampanji koristio obrazac koji je naglašavao ovakve događaje. Naime, često se događalo da je njegovo osvrtnje na određeni aktualni problem završilo povlačenjem tema iz Domovinskoga rata i naglašavanjem domoljublja, čak i u trenucima kada se radilo o temama u kojima nije postojala potreba za povlačenjem ovakvih paralela. Velika je većina ljudi bila ponosna i sretna što je napokon dobila neovisnu državu, no isto je tako teško živjeti u tranzicijskome periodu, koji automatski podrazumijeva velike promjene u svim aspektima djelovanja i življenja. Naglašavajući Domovinski rat, ciljalo se upravo na te ljude, a tadašnju vlast često se dovodilo u vezu upravo s bivšim, totalitarnim sustavom te se na taj način postići antagonizam spram njih. Ideologija koja se provlačila kroz jezik, njegovo osvrtnje na aktualne probleme od javnoga interesa prvenstveno se svodila na poticanje nacionalne svijesti kroz povijesno naslijeđe i širenje negativne slike, a manje na činjenično stanje i probleme koje valja riješavati. Nedostatak konstruktivnosti u izjavama podijelio je javnost – jedan je dio ljudi vjerojatno to smatrao populističkim i krivim načinom prikupljanja glasova, dok se drugi dio javnosti, istovremeno nezadovoljan situacijom u državi koja nije ispunila njihova očekivanja, složio s Karamarkom i osigurao mu kratko vrijeme u Vladi. Tako je vidljivo da je i takva vrsta komunikacije bila uspješna u vidu postizanja moći, barem na kraći vremenski period. Za razliku od toga perioda, nakon što je otkrivena afera „Konzultantica“, Karamarko je minimalno koristio jezik kako bi provlačio istu ideologiju, već je njegova komunikacija tada bila minimalna. Naime, obrazac komunikacije tada se temeljio isključivo na pozivanju na zakon, kao i pozivanju na demokratski proces odlučivanja o sukobu interesa. Na taj je način on pokušao zadržati svojevrsno dostojanstvo do kraja svoje političke karijere u Vladi, koje je uvelike bilo poljuljano.

8.3. Analiza medijske reprezentacije Andreja Plenkovića tijekom predizborne kampanje 2016. godine

Došavši na mjesto predsjednika Hrvatske demokratske zajednice, Andrej Plenković u potpunosti je promijenio retoriku stranke što je i sam nekoliko puta naglasio, a što će se vidjeti u nastavku rada. Nadalje, iako je, brojčano gledajući, tijekom predizborne kampanje 2016. godine objavljeno više članaka u istraživanjem

obuhvaćenim novinskim rubrikama nego prethodne godine, broj izjava, uspoređujući s onima Tomislava Karamarka, nije veći.

Ostavljajući dojam „hladne inteligencije“, Plenković se u svojim izjavama oslanja na diplomatsko iskustvo te poznavanje pravne materije, a manje na strast i populizam.

„Nastavit ćemo reformu obrazovanja i to tako da se obrazuju kadrovi koji trebaju gospodarstvu.“ (Jutarnji list, 29. kolovoz 2016., str. 4)

Na pitanje novinarke o nastavku rada kurikularne reforme, koja je također digla prašinu te podijelila javnost i zbog koje je nekoliko tisuća ljudi izašlo na ulice, Plenković vrlo smireno odgovara da će se reforma svakako nastaviti. U svojoj izjavi govori i da će se reforma nastaviti na način da prati potrebe tržišta. Ovakvim diplomatskim odgovorom Plenković odaje sigurnost, stvara dojam da se javnost ne treba brinuti oko toga hoće li se reforma nastaviti ili ne, čak daje dodatno objašnjenje u kojem će smjeru reforma ići. No, pogledamo li izjavu bolje, zapravo shvaćamo da se malo toga da pročitati između redaka, da je izjava štura, da ne znamo uistinu na koji će se način reforma provesti, kada će se početi provoditi, hoće li se realizirati reforma koja je već dijelom dovršena ili će se izrađivati nova, a sve su ove informacije bitne upravo zbog činjenice da je i obrazovna reforma uspjela ideološki podijeliti javnost. Kada se ovaj kontekst uzme u obzir, onda je jasno da tijekom predizborne kampanje treba biti oprezan. Naime, s obzirom na to da jedan dio javnosti smatra da je obrazovna reforma bez sumnje potrebna, što se vidjelo po organiziranim prosvjedima, valja dati do znanja da će se ona svakako provesti. No, informacije o načinu provedbe čuvaju se za poslije izbora, jer takve bi informacije mogle jedan dio javnosti i odvratiti od glasanja za Hrvatsku demokratsku zajednicu.

Kada se osvrće na odnose sa susjedima, Plenković govori:

„Prioritet vanjske politike bit će put BiH u EU, a kad se govori o Srbiji, želim da kroz aktivni dijalog zatvorimo sva pitanja iz razdoblja velikosrpske politike iz doba Miloševića, a tražit ćemo i da se riješi problem zakona kojim se želi procesuirati branitelji.“ (Jutarnji list, 31. koloviz 2016., str. 5)

Plenković na pitanja odgovara vrlo kratko, bez posebnih objašnjenja i interpretacija. Plenkovićevi su odgovori afirmativni, otvoreni, a njegove su izjave uglavnom činjenične. Tehnika kojom se on često koristi je tehnika nabiranja, stoga je i ovdje vidljivo da on niže stvari koje će u svojem mandatu, ako pobijedi, tražiti da se rješavaju. Ova njegova tvrdnja stoji kao činjenica, takav se efekt želi stvoriti, a kao takva, ne daje previše prostora

interpretaciji. Plenković otkriva da je spreman na dijalog, što se samo po sebi podrazumijeva te da će inzistirati na rješavanju pitanja koja stoje otvorena već više od 20 godina. Nigdje se u izjavi ne spominje koja su to konkretno pitanja, osim jednoga koje se tiče procesuiranja hrvatskih branitelja. Možemo samo pretpostaviti da se ona odnose na pitanja nestalih osoba i slično, a to zasigurno jesu stvari do kojih je stalo velikom dijelu hrvatskoga naroda i kojima vrlo je važno da ta pitanja napokon i dobiju svoje odgovore, što posljedično može utjecati na njihovu izbornu odluku.

Na pitanje o mogućem koaliranju, Plenković jasno izražava želju da njegova stranka bude pobjednička, ne samo relativno pobjednička, no ukoliko bude potrebe, utoliko je spreman na dijalog s drugim političkim opcijama. To je proračunat i pametan potez, jer ostavljajući otvorena vrata drugim opcijama može mu osigurati osiguravanje većine, dok bi ga negativan stav prema drugima mogao koštati sastavljanja Vlade.

„Želim da budemo stranka s najviše saborskih mandata, ali otvoreni smo i za suradnju s drugim političkim opcijama. HDZ ide na izbore da bi preuzeo vođenje države. Ključna nam je poruka da ćemo pobijediti.“ (Večernji list, 2. rujna 2016., str. 4)

Drugi dio izjave stoji kako bi svojim tradicionalnim biračima, a i onima neodlučnima uputio poruku da je siguran u pobjedu svoje stranke, jer je siguran u njezin kvalitetan i prosperitetan program te ljude koji će taj program provoditi. Samopouzdanje do određenih granica uvijek je privlačno i poželjno jer stvara dojam da je lider u potpunosti osposobljen i siguran u posao koji radi. Poruka da će HDZ pobijediti stvara predizborno uzbuđenje i učvršćuje stavove već tradicionalnih HDZ-ovih birača.

Demografski problemi već su neko vrijeme u medijskom fokusu. Plenković koristi sintagmu „bijela kuga“ koja je inače ustaljeni naziv za pojavu kada je natalitet niži od mortaliteta¹⁸.

„U Hrvatskoj imamo bijelu kugu, problem s kojim se mi kao demokršćanska stranka moramo baviti prioritetno.“ (Jutarnji list, 5. rujna 2016., str. 7)

Plenković naglašava da je Hrvatska demokratska zajednica demokršćanska stranka kojoj prioritet mora biti rješavanje demografskih problema u Hrvatskoj. On, zasad, ne spominje na koji će se to način činiti ni postoji li rješenje u njihovu programu. Rješenja

¹⁸ Izvor: Hrvatska enciklopedija, „bijela kuga“ (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7561>, stranica posjećena 4. srpnja 2017.)

ovoga problema u vidu financijskih poticaja i slično, u javnost su izašla tek kasnije te nisu bila obuhvaćena istraživanjem.

Iako pokazuje sigurnost u pobjedu na izborima, Andrej Plenković vrlo je oprezan pri izjavama i do cilja ide korak po korak. Naime, pri pitanju tko će u njegovoj Vladi voditi koji resor, Plenković zaustavlja priču naglašavajući da je prvo valja pobijediti na izborima, a tek onda razmišljati o vođenju pojedinog resora. Ovdje je vidljivo da on ne brza s odlukama, barem ih ne iznosi u javnost i da je trenutno usredotočen isključivo na pobjedu na izborima, a deklarativnim izjavama lišen je mogućih krivih interpretacija. Bilo koji odgovor drugačiji od njegovog, a da ne pobjedi na izborima, vjerojatno bi samo ostavio dojam pretjerane samouvjerenosti.

„Ne znam otkud spekulacije o imenima budućih ministara, jer je za to prerano. Nama je cilj pobjeda na izborima.“ (Večernji list, 7. rujna 2016., str. 7)

Nadalje, govoreći o matičnoj stranci, Plenković naglašava kako će ona voditi brigu o umirovljenicima – socijalno osjetljivoj skupini ljudi, što u prošloj predizbornoj kampanji nije toliko dolazilo do izražaja.

„HDZ je stranka koja potiče odgovornost pojedinaca, koja je socijalno osjetljiva i zato je u programu poseban naglasak stavljen na umirovljenike koji trebaju imati dostojanstven život, što se namjerava postići tako da prosječna mirovina iznosi 60 % prosječne plaće.“ (Jutarnji list, 1. rujna 2016., str. 5)

Naime, pozitivno je što se Plenković u predizbornoj kampanji osvrće i na ovu skupinu ljudi, upravo zbog toga što umirovljenici često ukazuju na izuzetno niske mirovine koje im često nisu dovoljne za održavanje minimalne egzistencije, a istovremeno, oni predstavljaju nezanemarivi dio biračkoga tijela.¹⁹ Plenković u istoj rečenici ukazuje na to da je njegova stranka ta koja će brinuti o potrebama drugih, ponajviše skupinama ljudi poput umirovljenika, koji nisu u mogućnosti privređivati za život te koja će im osigurati dostojanstven život.

Vidljivo je u izjavama da se Plenković u svojoj retorici okrenuo afirmativnom stavu i budućnosti zemlje. Najprije ukazuje na veliku važnost ovih izbora i tvrdi da će njihova posljedica biti promjena, aludirajući na to da ona svakako može biti kako pozitivna, tako i negativna za zemlju, ovisno o izbornome rezultatu. Odgovornost stavlja na birače, no

¹⁹ Prema Državnom zavodu za statistiku, broj korisnika mirovine u RH iznosi više od 1,200.000. (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2015.pdf, stranica posjećena 7. srpnja 2017.)

koristi se 1. licem množine, da bude jasno kako je i on dio zajednice, dio naroda koji ima pravo glasa, a time i izbornu odgovornost. Nadalje, rečenica o hrvatskim ljudima, koja automatski sve ljude – po nacionalnosti Hrvate, stavlja u isti problem gospodarske i socijalne prirode, zapravo je izgeneralizirana i općenita floskula, koja se često koristi, a nije potkrijepljena podacima ili barem konkretnijim objašnjenjem. Nadalje, nakon istaknutih (gospodarskih i socijalnih) problema, Pleković naglašava kako će se u svojem mandatu fokusirati upravo na područja koja su u medijskom fokusu inače i koja iziskuju reforme i kvalitetna rješenja. Plenković naglašava svoje znanje i sposobnost, stečeno iskustvo te volju za radom koje planira predložiti isključivo u vođenje i razvoj države. Takvim predstavljanjem, a koristeći 1. lice jednine, fokus stavlja na sebe i odaje dojam sposobnog, iskusnog i samopouzdanog lidera. Naglasak na vjerodostojnost, Plenković je provukao kroz cijelu kampanju, dapače, to mu je bio jedan od glavnih slogana kampanje. S obzirom da se u javnosti stvorila atmosfera generalnog razočarenja u politiku, Plenkovićev stručan tim stavio je naglasak na vjerodostojnost, na povjerenje koje on kao sposoban lider ima za cilj vratiti u politiku.

„Pred nama su izbori koji će promijeniti Hrvatsku. Na izborima donosimo odluku kako ćemo živjeti. Danas su hrvatski ljudi suočeni s brojnim gospodarskim i socijalnim problemima. Moj je cilj da se Hrvatska fokusira na gospodarski rast i stvaranje novih radnih mjesta, demografsku obnovu i društvenu solidarnost, pravnu sigurnost i snažne institucije. Znanje, iskustvo i radnu energiju posvetit ću boljitku Hrvatske. Vratit ću vjerodostojnost u hrvatsku politiku.“ (Večernji list, 7. rujna 2016., str. 4)

Tijekom predizborne kampanje, spekuliralo se o mogućim koalicijama, između ostaloga i o velikoj koaliciji HDZ-a i SDP-a. Plenković je jasno odbacio takve tvrdnje, jer kako kaže, za to nema potrebe. Iako ne daje objašnjenje iz kojeg konkretno razloga ne postoji mogućnost za takvom koalicijom, Plenković upravo time pokazuje da je siguran najprije u sebe, a potom i u svoj program koji bi birači trebali prepoznati. Isto tako, on jasno ističe da neće biti eksperimenata, čime želi dati do znanja da je siguran u posao koji radi i da neće povjerenje glasača iskoristiti za metode za koje nije siguran na koji način će funkcionirati. Takvim stavom ponovno daje dojam sigurnosti i povjerenja. Govoreći o ideji kvalitetnog lidera, on naglašava legitimitet i autoritet. Te snažne riječi označavaju pravednost i ugled, što su svakako neophodna svojstva koja premijer države mora posjedovati. Govoreći o takvoj ideji državnog lidera daje na znanje da smatra da je upravo on osoba koja posjeduje spomenuta svojstva, kao i njegova stranka koja će na njima sustavno inzistirati.

„Velike koalicije neće biti jer za to nema potrebe. A neće biti ni eksperimenata. Premijer mora imati izvorni legitimitet i stranački autoritet. To su dva ključna elementa na kojima će HDZ inzistirati.“ (Večernji list, 8. rujan 2016., str. 4)

Nadalje, osvrćući se konkretno na proces i značaj samih izbora, u sljedećoj izjavi Plenković naglašava kako su izbori demokratski proces te da svaki pojedinac ima sposobnost pregledati programe svake stranke te samostalno prosuditi koje je rješenje za njega samoga najbolje. Isto tako, on implicitno pokazuje i da svaki pojedinac snosi odgovornost za svoju izbornu odluku i da se cijeli proces doista mora shvatiti vrlo ozbiljno kao što ga i on sam shvaća.

„Izbori su zato da predstavljamo ljude, ideje i programe, a da onda birači izaberu one za koje će smatrati da provode svoj program.“ (Jutarnji list, 7. rujan 2016., str. 3)

Zoran Milanović u jednom je trenutku Plenkovićevu majku nazvao „vojnom lekarkom“²⁰, na što je Plenković odgovorio:

„Milanoviću kao kršćanin mogu oprostiti ono što je rekao o mojoj majci, ali ne mogu i zaboraviti. Jedina prava anketa bit će izbori u nedjelju. Pozivam što više hrvatskih ljudi da izađu na izbore. Mislim da smo iz nezavidnog položaja, u kojem je stranka bila prije dva mjeseca, u rekordno kratkom roku došli u poziciju da sigurno imamo rezultat koji je cijela Domoljubna koalicija ostvarila prošle godine.“ (Večernji list, 28. kolovoz 2016., str. 3)

Iako se Milanovićeva retorika spustila na razinu da je javno uvrijedio Plenkovićevu majku, koja je bila liječnica za vrijeme Domovinskog rata, Plenković je na napad odgovorio vrlo smireno. On nije uzvratio napad, već je svojom izjavio htio pokazati na stoji iznad takve retorike. Napomenuo je svoju tradicionalnu i obitelj kršćanskog svjetonazora, koja ga je odgojila da oprost, no kao upozorenje u nastavku izjave stoji da se ovakva izjava ipak ne može zaboraviti. Ovom je izjavom stvorio dojam dostojanstvenog pojedinca koji ne podliježe niskim optužbama niti na njih uzvraća istom mjerom, što je možda Zoran Milanović htio postići. Plenković se radije, u nastavku izjave, okrenuo na izbore i time još jednom pokazao da su mu oni prioritet. Osvrnuo se i na teško stanje u kojoj se našla njegova stranka nakon ostavke Tomislava Karamarka i implicitno

²⁰ Izvor: Index.hr, „Plenković: kako kršćanin mogu oprostiti Milanoviću što mi je uvrijedio majku, ali zaboraviti nikada“ (<http://www.index.hr/vijesti/clanak/plenkovic-kao-krscanin-mogu-oprostiti-milanovicu-sto-mi-je-uvrijedio-majku-ali-zaboraviti--nikada/915738.aspx>, stranica posjećena 15. srpnja 2017.)

dao do znanja da ju je upravo on svojim dolaskom digao na noge te postavio neočekivano visoki rejting.

Za razliku od Tomislava Karamarka, koji se vrlo često osvrtao na dr. Franju Tuđmana, Plenković ga je spomenuo, u analiziranim izjavama, spomenuo samo jednom i to u kontekstu politike koju provodi Hrvatska demokratska zajednica.

„Moja misija angažmana za predsjednika HDZ-a bila je da ga politički pozicioniram tamo gdje ga je želio trasirati predsjednik Tuđman. To je jasno profilirani desni centar, narodnjačkih i demokršćanskih vrijednosti. Dakle, HDZ kao stožerna stranka hrvatskog društva oko koje se drugi okupljaju. Činjenica je da smo kompletno promijenili retoriku u odnosu na prošle izbore i javnost je to prepoznala.“ (Jutarnji list, 26. kolovoz 2016., str. 7)

Plenković u ovoj činjeničnoj izjavi napominje da je njegova misija bila HDZ vratiti na put kojime je krenuo prvi predsjednik Republike Hrvatske. Implicitno pokazavši da je stranka u jednom trenutku svoga postojanja skrenula s tog puta, on se ne liši otvoreno reći da je stranka sada potpuno promijenila svoju politiku – vratila se u poziciju desnoga centra te da će njegovati narodnjačke i demokršćanske vrijednosti. Plenković se koristi 1. licem množine kako nebi pažnju skrenuo isključivo na sebe, već pokazao da iza njega stoji stručan tim ljudi koji će takav program i provoditi. Ova se izjave ponajviše tiče starijih HDZ-ovih glasača, koji također njeguju ovakve vrijednosti, no možda su se udaljili od stranke koja je do Plenkovićeve dolaska promovirala i u fokus stavljala neke druge vrijednosti ispred ovih.

Kada je u javnost procurila snimka sa sastanka Milanovića s jednim dijelom hrvatskih branitelja na kojoj je komentirao između ostaloga i susjedske odnose te im nudio određene pogodnosti ako bi na izborima glasali za njega, Plenković se detaljnije nego inače osvrnuo na ovaj događaj:

„Mislim da je on tu pokazao svoje lice. To je nedosljednost, prevrtljivost, želja da se dokazuje na način koji je nepotreban. Ja to razumijem na način da ima ozbiljan nedostatak sadržaja u programu, pa ga nadomješta agresijom koja je znak slabosti. Na ovim izborima ljudi mogu odlučiti hoće li birati tu tzv. Narodnu koaliciju, tj. bivšu Kukuriku koaliciju koja se pokazala neuspješnom u gospodarskom i socijalnom smislu – od gospodarskog rasta koji je bio negativan, poreznog opterećenja, a ne rasterećenja, od kreditnog rejtinga koji je pao dva puta, broja blokiranih, od dodatnih zaduženja,

ideoloških podjela, ukidanja pokroviteljstva nad Bleiburgom te sramotnog Lex Perkovića koji ih je diskvalificirao za ozbiljnije obavljanje dužnosti jer su promašili sustav vrijednosti kojemu je Hrvatska težila kao članica EU. Vjerujem da će se druge stranke, kada budu trebale odlučiti s kim će graditi buduću parlamentarnu većinu, voditi računa o tome. To je praktički bilo jučer i ljudi se toga trebaju sjetiti.“ (Jutarnji list, 25. kolovoz 2016., str. 11)

Potonja Plenkovićeva izjava je evaluativna jer se osvrnuo na ne samo curenje snimke sastanka već i na Milanovićev četverogodišnji mandat kao premijera RH. Naime, najprije je osudio Milanovićeve izjave na snimci, analizirao ih i objasnio čistim znakom slabosti. Njegova je reakcija pametna, jer ponovno pokazuje samouvjerenost te iskorištava situaciju kako bi mogao dati do znanja da je njegov program kvalitetniji, a SDP-ov nije pa ga mora nadopunjavati ovakvim postupcima. Plenković nije odviše napadački nastrojen, već u nastavku izjave ponovno u fokus stavlja izbornu odgovornost svakoga pojedinca i podsjeća potencijalne birače, kao i druge političke stranke, na konkretne postupke nekadašnje SDP-ove Vlade koji su naštetili interesu Hrvatske, kako on smatra, te duboko podijelili narod.

Uvođenje ćirilice u javnu upotrebu u Vukovaru pokazao se kao kontroverzan čin SDP-ove Vlade koji je naišao na otpor dijela stanovništva. Ova je tema također osjetljiva, izaziva val emocija te dijeli hrvatsko društvo na dva oprečna stava. Stoga, kao budući premijer, Plenković mora oprezno pristupiti problematici i ne brzati u donošenju odluke. Plenković ovdje pokazuje da ne samo on kao pojedinac, već i njegova matična stranka poštuju prava manjina, a da pritom ne izdvaja srpsku manjinu u Hrvatskoj, već se na njih referira generalno, kako nebi pravio razliku između njih i drugih manjina u Republici Hrvatskoj. Njegova je rečenica deklarativna i kratka. Nadalje, Plenković se poziva na zakon i govori:

„HDZ poštuje prava manjina. Usput, članak 8. govori i o uvažavanju Hrvata kao većinskog naroda. Ali, rješenje koje je pronađeno prije dvije godine, na tragu rješenja Ustavnog suda, a što provode tijela Grada Vukovara, jako je dobro rješenje. Licitiranje s time tko zaista ima prebivalište ne pridonosi podizanju povjerenja, dijaloga i tolerancije između manjina i većinskog naroda. A to je ono za što ćemo se mi intenzivno zalagati.“ (Večernji list, 1. rujan 2016., str. 8)

Pozivati se na zakon, a ne emocije dobra je taktika kada su u pitanju osjetljive teme. Plenković se poziva na rješenje Ustavnog suda i zakon koji se provode u Vukovaru, a koji cijeloj izjavi daju legitimitet te on cijelu situaciju ocjenjuje pozitivnom. On se odriče bilo kakvih interpretacija zakona jer smatra da će to destabilizirati već zamršene odnose sa susjedima. Njegova dosjetljivost, spremnost, a na kraju i pravno znanje dolaze do izražaja u govoru te mu daju autoritet. S jedne strane, izjava odgovara svima koji se protive uvođenju ćirilice u javnu komunikaciju u Vukovaru, dok s druge strane, pozivajući se na Zakon, on drugoj strani ne daje prostora za osuđivanje. Suprotstavljene strane teško je pomiriti, stoga je diplomatski odgovor rješenje koje će izazvati minimalno zamjeranje i osudu javnosti.

Kada se ukupno pogledaju Plenkovićeve izjave, vidljivo je da je u potpunosti promijenjena paradigma obraćanja javnosti, što je nekoliko puta spomenuto, a što je i on sam nekoliko puta otvoreno izjavio. Naime, obratimo li pozornost na ključne riječi, vidjet ćemo da one generalno izazivaju pozitivne konotacije, što nam sugerira Plenkovićevu otvorenost i afirmativnost u djelovanju. Mjereći frekvenciju korištenih riječi, zanimljivo je da je najčešće upotrebljivan posvojni pridjev „hrvatski“, kao što je slučaj pri izjavama Tomislava Karamarka. No, za donošenje zaključaka potreban je i kontekst izjava. Plenković ipak nije nacionalni identitet stavljao u prvi plan, već se koncentrirao činjenice te svoj program koji planira provoditi i kvalitetu istoga. Njegove su izjave uglavnom diplomatske prirode, ponekad u nedostatku konkretnih objašnjenja, no lišene populizma. Iako mu je ponekad nedostajalo strasti u izjavama, emocionalnih reakcija, njegova mu je hladnoća i stabilnost dala na kredibilitetu. Pridjev hrvatski ukupno je iskoristio 21 put, a druga najčešće korištena riječ bila je HDZ (18 puta). Često se koristio 1. licem množine, a to možemo objasniti kao njegovu intenciju da pozornost sa sebe kao lidera prebaci i na matičnu stranku čija se politika promijenila u odnosu na onu kada je njezin čelnik bio Tomislav Karamarko. Često je i skretao pozornost na svoj tim, na stručnost i znanstvenost ljudi koji su pisali program i one kojima će dati povjerenje da ga provode. Plenković je želio dati do znanja da HDZ nije jedan čovjek, već otvorena skupina ljudi koja je voljna primiti i druge koji se slažu s njihovim vrijednostima i svjetonazorom. Otvorena politika umjesto „napadačke“ logično izaziva simpatije šire skupine ljudi, a ne isključivo tradicionalnih HDZ-ovih birača. Nadalje, riječi na koje je tijekom obraćanja javnosti često ponavljao bile su vjerodostojnost (8 puta), što je ujedno bio i temeljni slogan predizborne kampanje, zatim ozbiljnost (6 puta) te odgovornost i kvaliteta (po 4 puta). Vjerotno je upravo ovakom otvorenosti, afirmativnosti, diplomacijom i fokusiranjem

na činjenice u vrlo kratkom vremenskom periodu podignuo rejting stranke i privukao veći broj birača te na posljertku pobijedio na izborima.

Za razliku od Tomislava Karamarka, obrazac kojime se koristio Plenković u svojoj predizbornoj kampanji 2016. godine, uglavnom se temeljio na pokušajima predavljanja na konkretnih aktualnih državnih problema i njihovih rješenja. Obrazac Plenkovićeva obraćanja potencijalnim biračima bio je prožet čvrstim stavovima, stabilnošću, a uglavnom je bila korištena pozitivna i otvorena retorika. Čak i u trenutcima kada Plenković nije odgovarao na konkretna pitanja činjenično, njegovi su odgovori uglavnom bili smireni i afirmativni. Takvim se obrascem komunikacije on ujedno i ograđivao od retorike Tomislava Karamarka. Analizom upotrebe riječi, vidljivo je da se Plenković češće okretao budućnosti i optimizmu, a njegova kritika, koje nije izostajalo, u većoj je mjeri bila konstruktivna, nego ona Karamarkova, iako ne uvijek. Logično je da se, pogotovo tijekom predizborne kampanje, krivnja uvijek prebacuje na oporbenu stranu. Plenković je i tu bio oprezan – njegova komunikacija bila je oštra prema oporbi, ali u umjerenijem intenzitetu. Drugim riječima, Plenković je veliku pozornost pridavao neodlučnim glasačima, koje je želio privući svojom otvorenijom politikom, naglašavajući i svoje iskustvo u Europskome parlametu. Obrazac kojime se vodio, bio prožet brojnim konkretnim informacijama o pravnom, gospodarskom, obrazovnom i drugim sustavima, dakle temeljio se na znanju i iskustvu. Pozivajući se na zakon i davajući konkretne informacije, Plenković je postigao dojam da zna i da je voljan to znanje primijeniti na reformama koje su potrebne za razvoj i boljitak države i njezinih građana. Koristeći jezik koji je u većoj mjeri bio pozitivan, Plenković je uspostavio čvršću moć od Karamarka, jer je posljedično privukao veću i heterogeniju masu ljudi.

8.4. Usporedba medijskih reprezentacija Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića

Nakon zasebne analize izjava Tomislava Karamarka i Andreja Plenkovića, u nastavku je, shodno jednome od ciljeva istraživanja, iznjeta usporedba dvojice čelnika Hrvatske demokratske zajednice. Usporedba je podijeljena na nekoliko većih tema o kojima su tijekom kampanja progovorili obojica ili one koje preokupiraju javnost i često su u medijskom fokusu – demografska politika, nezaposlenost, vanjska politika, osvrt na hrvatske branitelje, stav o sučeljavanju sa Zoranom Milanovićem te reprezentacija privatna života u novinskim člancima.

8.4.1. Demografska politika

Demografska politika često je bila u fokusu, a sve zbog iseljavanja mladog i obrazovanog stanovništva iz Hrvatske, a istovremeno vrlo nisku stopu nataliteta. Demografska politika kompleksan je problem zato što za sobom vuče niz isprepletenih problema povezanih ekonomskom politikom, gospodarstvom, zapošljavanjem, socijalnom politikom, obrazovanjem i tako dalje, a koji nisu tako lako riješivi. Obojica čelnika HDZ-a osvrtni su se na demografske probleme na sebi svojstven način. Karamarko se u analiziranim objavama nije izjasnio konkretno o demografskoj politici koju planira provoditi, ali je često koristio retoriku straha, upozoravajući na moguće izumiranje stanovništva. Demografsku obnovu spominje uz niz drugih problematika koje će mu biti prioritetne, a sve je to objasnio svojim domoljubljem.

Tomislav Karamarko: *„Bez obzira na rezultat, učinit ću u noći izborne pobjede ono što sam već učinio u nekoliko navrata: pozvati sve stranke na suradnju u provedbi programa za bolji život hrvatskih građana. Prioriteti su investicije, zapošljavanje, rast BDP-a, smanjenje duga, zaustavljanje iseljavanja, demografska obnova. Sve ću pozvati na zajedništvo u provedbi takvog programa. To je najbolji način da izrazim svoje domoljublje i nadam se da će drugi željeti na sličan način osvjedočiti svoje domoljublje.“* (Jutarnji list, 6. studeni 2015., str. 7)

Plenkovićeva pak je izjava u vidu demografske politike vrlo kratka i činjenična. On napominje da problem postoji, čega su ionako svi svjesni, a njemu će, kao i Karamarku rješavanje toga problema biti prioritetno.

Andrej Plenković: *„U Hrvatskoj imamo bijelu kugu, problem s kojim se mi kao demokršćanska stranka moramo baviti prioritetno.“* (Jutarnji list, 5. rujan 2016. str. 7)

Ni Tomislav Karamarko ni Andrej Plenković nisu javnosti ponudili konkretno rješenje u vidu demografske obnove. Razlika je u tome što je Karamarko priču okrenuo domoljublju, dok je Plenković ukazao na postojanje problema i na tome se zaustavio.

8.4.2. Nezaposlenost

Kako objašnjava Tihana Rubić (2013: 16), tema nezaposlenosti dugo se vremena uopće nije pojavljivala u medijima, što je bilo vrlo neobično s obzirom na podatke koje autorica iznosi, a koji govore da je devedesetih godina 20. stoljeća u Hrvatskoj oko 500.000 ljudi izgubilo svoj posao. U fazi tranzicije te usmjerenosti na promjene i pristupanje Eurospkoj uniji te trend smanjivanja registriranja nezaposlenosti, mediji nisu pisali o nezaposlenima. Ali, krajem 2008. godine i u Hrvatskoj su se počele osjećati

posljedice velike financijske krize, gdje je, kako napominje autorica, novih 100.000 ljudi ostalo bez posla. Tek se tada o tom fenomenu medijski i politički počelo intenzivnije govoriti i pisati. Rubić (2013: 16) tvrdi da je do kraja 2010. godine „nezaposlenost zauzela najvažnije mjesto na naslovnim stranicama dnevnih novina emisija i postala središnjom vijesti domaćih informativnih televizijskih, u kojima je bila okarakterizirana kao problem broj 1 u državi.“ Sukladno tome, političari su se morali osvrnati i na taj problem. Karamarko je često upućivao na taj problem kao i na egzodus radno sposobnoga stanovništva u zapadne europske zemlje. Ovoga je puta Karamarko otvoreno preuzeo odgovornost za rješavanje ovoga problema te napomenuo detektiranje potencijala, iako nije naveo kojih niti na koji će se način situacija riješiti. Opisavši realno stanje u kojemu je nemoguće problem nezaposlenosti riješiti preko noći, dao je do znanja da je svijestan kompleksnosti situacije i količine rada i truda koji će se trebati uložiti u rješavanje istoga.

Tomislav Karamarko: *„Ne želim davati lažna obećanja. Želim obećati samo ono što mogu ispuniti. Želim realna obećanja i stvarne promjene. Ne želim obećavati ljudima da će 9.11. svima skočiti standard i da neće biti nezaposlenih. Hrvatska ima goleme potencijale koje smo detektirali i mi ćemo ih iskoristiti. Ako sada to ne učinimo, nismo ni zaslužili više upravljati Hrvatskom.“* (Večernji list, 20. listopada 2015., str. 6)

Plenković pak svojim tipičnim diplomatskim odgovorom ne odgovara konkretno na pitanje o problemu nezaposlenosti. Njegova je izjava generalna floskula, kao i ona Tomislava Karamarka. Timovi obojice šefova HDZ-a navodno su detektirali problem i pronašli mjere kojima će se on početi rješavati, iako obojica izbjegavaju odgovor i ne daju konkretna rješenja, što nije dobar potez pogotovo kada se radi o izuzetno važnim mjerama i od javnoga interesa.

Andrej Plenković: *„Veliki je broj mjera koje će naša Vlada u tom pogledu poduzimati. Ljudi koji će u njoj sudjelovati imat će izborni i politički legitimitet – bit će stručni i vjerodostojni.“* (Jutarnji list, 4. rujna 2016., str. 8)

8.4.3. Vanjska politika

U pogledu vanjske politike, čelnici su se često osvrnuli na probleme Bosne i Hercegovine:

Andrej Plenković: *„Europska BiH je strateško pitanje za Hrvatsku i odnosima s njom moramo biti afirmativni, a ne destruktivni. Kao potpredsjednik Odbora za vanjske*

poslove Europskog parlamenta, kontinuirano podržavam napore za europskim integracijama BiH i apeliram na sve kolege kako bi BiH ostala visoko na listi prioriteta EU. Za BiH je, uz političku stabilnost, nužan nastavak rada na provedi Reformske agende koja predviđa opsežnu listu promjena u ekonomskom, poreznom i administrativnom sustavu te jačanje vladavine prava i borbe protiv korupcije. Partneri iz EU nakon silnog lobiranja nas hrvatskih zastupnika ukazali su povjerenje vlastima u BiH i sada traže odgovorno ispunjenje obećanih reformi.“ (Večernji list, 7. rujan 2016., str. 12)

Plenković se detaljno osvrnuo na stanje u Bosni i Hercegovini - u svojim je deklarativnim rečenicama protumačio s kojim se problemima ta zemlja suočava te što je konkretno potrebno učiniti kako bi se stabilnost zemlje očvrstnula i kako bi ona bila bliže ulasku u EU što je njihov krajnji cilj. Ovdje je vidljivo njegovo iskustvo u Europskom parlamentu što nije propustio reći, jer mu to daje dodatan legitimitet te ulijeva sigurnost biračkome tijelu u BiH. Vidljivo je da se Plenković u svome ranijem radu dotaknuo ove problematike, a isto je tako naglasio svoj trud i trud kolega hrvatskih zastupnika prilikom lobiranja u Europskom parlamentu. Takvim izjavama on stječe povjerenje glasača i učvršćuje već postojeće.

Tomislav Karamarko: „*Smatramo da je hrvatski narod jedan narod koji ima dvije domovine. BiH je naša domovina koju ja volim kao što volim Hrvatsku. Ne možemo se miriti sa situacijom u kojoj je hrvatski narod u BiH neravnopravan u odnosu na druga dva naroda. Svim političkim, demokratskim i diplomatskim metodama pobrinut ćemo se da se to stanje što prije promijeni.*“ (Večernji list, 30. listopada 2015., str. 6)

Tomislav Karamarko pak se u svojoj izjavi osvrnuo na neravnopravnost hrvatskog naroda u BiH i naglasio svoje domoljublje kako prema Hrvatskoj, tako i prema Bosni. On se koristi tehnikom pobuđivanja emocija kod birača, koja nije nužno loša, no u usporedbi s konkretnim problemima, ona se čini naivna i populistička. Uspoređujući dvije izjave koje se tiču problema Bosne i Hercegovine, nekako se stječe dojam da je Andrej Plenković spreman uložiti trud u liječenje uzroka problema, a Tomislav Karamarko samo posljedice.

8.4.4. Osvrt na hrvatske branitelje

Pitanje branitelja osjetljiva je pitanje i ono je više došlo do izražaja tijekom predizborne kampanje 2015. godine, u vrijeme kada su hrvatski branitelji prosvjedovali ispred Ministarstva branitelja. Ova je problematika vjerojatno i dalje otvorena, no

prestankom prosvjeda nakon 555 dana, ona je polako izašla iz medijskog fokusa. Polemike između SDP-a i HDZ-a bile su žustre, kao i Karamarkove izjave:

Tomislav Karamarko: *„Možemo li danas normalno živjeti od svog rada? Za njih su branitelji kriminalci, a invalidi lažni invalidi. Hrvatska ne može biti slučajna država i neka paze oni koji nas vrijeđaju. Sram ih bilo kad kazu da se za Hrvatsku borila samo sirotinja, a oni koji su u to vrijeme bili u Bruxellesu neka se srame. Oni relativiziraju dr. Franju Tuđmana, a svi oni nisu Tuđmanu ni do koljena.“* (Jutarnji list, 31. listopada 2016. str. 7)

Karamarko se na početku izjave koristi tehnikom retoričkoga pitanja, aludirajući na rad Vlade Zorana Milanovića. Ne zvučavši ih imenom već koristeći se zamjenicama poput „njih“, „oni“ umanjuje im kredibilitet, a njegove su osude snažne - poziva na sram, zove na oprez sve koji vrijeđaju te eksplicitno ističe da SDP Hrvatsku smatra slučajnom državom, a branitelje kriminalcima. Smatra da SDP relativizira predsjednika Tuđmana te umanjuje njihovu vrijednost u usporedbi s predsjednikom Tuđmanom.

Andrej Plenković: *„Želim reći da hrvatski ljudi na ovim izborima mogu birati između odgovornog, ozbiljnog, staloženog i vjerodostojnog lidera i poruka koje čujemo od kandidata oporbe koje više sliče na kavanski diletantizam i koje se usred izborne kampanje usmjeravaju na besprizorno dodvoravanje hrvatskim braniteljima. Onim istim braniteljima koje kandidat oporbe Zoran Milanović mjesecima nije htio primati, izjavama koje više sliče na raspravu u nekoj krčmi i koje nam štete u odnosima sa susjednim državama, s referencama na BiH, pa i na Srbiju, izjavama koje su krajnje neprimjerene i nedostojne onoga koji je obnašao dužnost predsjednika hrvatske Vlade.“* (Večernji list, 27. kolovoz 2016., str. 7)

U Plenkovićevoj kampanji ova problematika pored ostalih nije toliko dolazila do izražaja, osim curenja snimke sastanka dijela branitelja s Milanovićem. Stoga se Plenković osvrnuo na oporbu i Milanovića te je usporedio njegovu retoriku „kavanskim diletantizmom“, dok je za sebe samouvjereno tvrdio da je odgovoran, ozbiljan, staložen i vjerodostojan. Komentirajući snimku, naglasak je stavio na Milanovićev neozbiljan postupak ne osvrćući se na dio branitelja koji je sudjelovao na sastanku, kako nebi izgubio braniteljsko biračko tijelo. U posljednjoj rečenici Plenković je oštro osudio njegov postupak pogotovo kao predsjednika Vlade. Shodno tome, ova je Plenkovićeva izjava evaluativna te nije uobičajena za njegovu tipičnu retoriku, no ona također daje dojam samouvjernosti, dosljednosti i odrješitosti.

8.4.5. Stav o oporbi

Kada je riječ o predizbornoj kampanji, logično je da vladajući i oporba loptice odgovornosti prebacuju jedan na drugoga i kritiziraju rad drugih. Tomislav Karamarko vrlo se često osvrtao na rad Zorana Milanovića i njegove Vlade, što kod Plenkovića nije slučaj. Tomislav Karamarko i Zoran Milanović vodili su verbalni rat, a ova je Karamarkova oštra izjava samo jedna u nizu sličnih:

Tomislav Karamarko: „*Mi ne želimo dijeliti ljude na „ili mi ili oni“. Nažalost, posljednjih tjedana ta histerija laži, optužaba i mržnje protiv HDZ-a poprimila je zastrašujuće razmjere. Nije važno što mene napadaju, ali što tako sotoniziraju stranku koja je dala najveći doprinos stvaranju, organizaciji obrane i oslobađanju hrvatske države, stranku koja je najbrojnija, to otkriva zastrašujući odnos ove Kukuriku koalicije prema hrvatskoj državi i narodu. Oni bi očito htjeli da država i narod i suverena hrvatska povijest postoje bez HDZ-a, ali to nije moguće.*“ (Večernji list, 5. studeni 2015., str. 3)

Karamarko je u ovoj izjavi skrenuo pozornost Milanovićeve izjave upućene njemu i HDZ-u. Koristio je riječi koje imaju izrazito negativne konotacije i snažno djeluju na emocije, npr. „histerija laži“, „optužbe“, „mržnja“, „sotoniziranje“, „zastrašujući razmjeri“, čime je sebe i svoju stranku stavio u poziciju „žrtve koja trpi“ i time lako izazvao suosjećanje pri tradicionalnom HDZ-ovom biračkome tijelu i kod onih koji smatraju da je Milanovićeva retorika pregruba. Nadalje, spomenuo je i da nije važno što napadaju njega, čime je htio dati do znanja da on kao pojedinac nije najbitniji, nego da ispred sebe i svoga autoriteta stavlja stranku koja je, kako naglašava u nastavku rečenice, zaslužna za oslobođenje hrvatske države. On u ovoj izjavi nije konkretno komentirao Milanovićev rad, što je za razliku od njega, učinio Plenković kada je iznosio stav o oporbi. On je ponovno ukazao na demokratski proces i odgovornost birača i pritom nabrojao sve segmente rada za koje smatra da je bivša Vlada griješila. Zanimljivo je i da je on ovoga puta ispred Narodna koalicija iskoristio pridjev „takozvani“ iza čega vjerojatno stoji intencija da se smanji kredibilitet oporbi. U nastavku govori kako je to bivša Kukuriku koalicija čime želi ukazati na to da se ona ni po čemu ne razlikuje od prethodne, osim po nazivu.

Andrej Plenković: „*Na ovim izborima ljudi mogu odlučiti hoće li birati tu tzv. Narodnu koaliciju, tj. bivšu Kukuriku koaliciju koja se pokazala neuspješnom u gospodarskom i socijalnom smislu – od gospodarskog rasta koji je bio negativan, poreznog opterećenja, a ne rasterećenja, od kreditnog rejtinga koji je pao dva puta, broja blokiranih, od*

dodatnih zaduženja, ideoloških podjela, ukidanja pokroviteljstva nad Bleiburgom te sramotnog Lex Perkovića koji ih je diskvalificirao za ozbiljnije obavljanje dužnosti jer su promašili sustav vrijednosti kojemu je Hrvatska težila kao članica EU. Vjerujem da će se druge stranke, kada budu trebale odlučiti s kim će graditi buduću parlamentarnu većinu, voditi računa o tome. To je praktički bilo jučer i ljudi se toga trebaju sjetiti.“ (Jutarnji list, 3. rujan 2016., str. 4)

8.4.6. Stav o sučeljavanju sa Zoranom Milanovićem

Tijekom predizborne kampanje 2015. godine, Milanović je nekoliko puta zvaona javno sučeljavanje, što je Tomislav Karamarko sustavno odbijao. Neki su tvrdili da je to zbog toga što se zna da Karamarko nije dobar govornik. Za razliku od njega, Plenković je prihvatio sučeljavanje.

Tomislav Karamarko: *„Zašto premijer na odlasku želi sučeljavanje? Kako bi na sučeljavanju još jednom nudio obećanja koja je već jednom dao. Hoće sučeljavanje da ponavlja obećanja koja nije ispunio. On je obećao sve, a nije ispunio ništa. Premijer na odlasku ne zaslužuje sučeljavanje jer nije ispunio niti jedno obećanje. Htio bi i dalje galamom zamagljivati istinu i zatrpavati lažima prazninu koju nam ostavlja. Htio bi da mi gubimo vrijeme i snagu na potrošenu i promašenu politiku, na njihova neispunjena obećanja. Ne želim davati bilo kakav legitimitet neuspješnom mandatu njegove Vlade, neispunjenim obećanjima, legitimitet tim izgubljenim godinama, ne želim davati legitimitet propalom programu. Hrvatskoj ne trebaju laža obećanja, Hrvatskoj trebaju stvarne promjene.“ (Večernji list, 29. listopad 2015., str. 3)*

Odmah na početku Karamarko se koristi retoričkim pitanje na koje potom sam daje odgovore. Ova je njegova izjava čak pomalo i zbunjujuća, jer je u istoj čak sedam puta iskoristio riječ obećanje, čak je dajući odgovor na vlastito retoričko pitanje dao dva odgovora, dvije deklarativne rečenice, koje imaju gotovo isto značenje. Time je stvorio dojam da mu je ponestalo argumenata. Svoje odbijanje sučeljavanja objasnio je na način da Milanoviću ne želi dati izborni legitimitet, no to objašnjenje nije dovoljno snažno kako bi npr. neodlučne glasače privuklo da glasaju za njega.

Plenković pak je, za razliku od Karamarka, objeručke prihvatio sučeljavanje na javnoj televiziji, a Milanovićev poziv komentirao je ironičnim tonom – da je evoluirao od uvreda do debate. Prihvaćanjem debate daje dojam sigurnosti u sebe i svoj program te ponovno

ukazuje na demokratski proces u kojem su debate poželjne, ako ih se shvati kao priliku da se javno izlože programi stranaka i da se vodi konstruktivna rasprava.

Andrej Plenković: *„Kolega Milanović je evoluirao od uvreda od neki dan do debate. Iskazujem spremnost na sučeljavanje na javnom servisu, neposredno prije početka službene kampanje. Ključni kandidati za predsjednika Vlade imat će prigodu hrvatskoj javnosti izložiti svoj program i sučeliti argumente.“* (Večernji list, 8. kolovoz 2016., str. 5)

8.4.7. Medijska reprezentacija privatnog života

O reprezentaciji Karamarkova privatnoga života već je bilo riječi, a sljedeći je citat izdvojen jer se također tiče njegova privatnoga života. Naime, pitanje vjere se samo po sebi nameće relevantno jer je povezano sa svjetonazorom i vrijednostima koje promiče lider kao i njegova stranka. Iako se njegov osobni stav prema vjeri nebi trebao ticati nikoga osim njega samoga, ovakve se teme nameću kao važne jer su to teme koje ljudi mogu preslikati na sebe, svoju obitelj, prijatelje, poznanike. S obzirom na to da se, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, kako je i ranije u tekstu navedeno, 86 % populacije deklarira kršćanima²¹, sljedeća Karamarkova izjava koja sadrži osobnu priču, zasigurno utječe na pozitivan stav o njemu kod velikog broja birača.

Tomislav Karamarko: *„Vjernik sam, gledajte, vjerujem u Boga, i sve ono što podučava Rimokatolička crkva. Imao sam jednu malu krunicu, koja je posvećena na grobu Wojtyły koji je moj svetac, ali poklonio sam je onoj djevojci u Osijeku. Pa sam od jedne gosopode dobio istu takvu krunicu od Gospe od Aljmaša. Uvijek u džepu nosim to malo raspelo. Ta stara krunica, koju sam darovao, već se bila raspala, no smatram da me ona čuva i dalje vjerujem, zato želim biti dobar čovjek, moramo biti dobri ljudi.“* (Jutarnji list, 20. listopad 2015., str. 3)

Nadalje, u analiziranim novinskim člancima nije se naišlo na detaljnu priču o Plenkovićevu privatnom životu, barem ne u toliko mjeri kako je to bio slučaj kod Tomislava Karamarka. Njegovo se djetinjstvo i mladost prepričavaju u kontekstu kvalitetnoga i elitnoga obrazovanja. Njegova se obitelj ističe kao visoko obrazovana već generacijama pa stoga ne čudi Plenkovićeva uspješna karijera. Spominje se i da je član HDZ-a samo pet godina, što su mu neki tradicionalni birači HDZ-a pronašli kao zamjerku.

²¹ Izvor: Državni zavod za statistiku

(https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_12/H01_01_12.html, stranica posjećena 2. kolovoza 2017.)

Ističe se njegova karijera u Europskom parlamentu i činjenica da je izvan Hrvatske možda i poznatiji političar nego u vlastitoj domovini.

„Otkad je ušao u HDZ, prije 5 godina, Plenković slovi kao predestiniran za visoke stranačke funkcije. U HDZ-ovu političkom miljeu, pak, pliva već 15-godina, od 2000. kada je bio šef izborne kampanje Mati Graniću. Plenković je od tada pravolinijski napredovao kroz MVP i diplomaciju. Rođeni Zagrepčanin (1970.) i po majci (internist kardiolog) i ocu (sveučilišni profesor) je Dalmatinac, imao je elitno obrazovanje i u RH i inozemstvu, govori četiri jezika, a moglo bi se reći da je čak poznatiji u inozemstvu nego kod nas s obzirom na izgrađene veze u EU i svijetu, gdje je kao europarlamentarac zadobio snažnu potporu europučana. U jednom je mandatu bio i zastupnik u Hrvatskom saboru, gdje je istodobno obavljao sedam funkcija. U MVP-u je tih funkcija bilo osam, a nekoliko ih ima u Bruxellesu, pa i to govori o razini njegove ambicije. Osim što u startu ima priličnu potporu unutar HDZ-a, Plenković ima i minusa. To što je formalno član HDZ-a samo pet godina i nije neki problem (po tome je sličan Zoranu Milanoviću kada se natjecao za šefa SDP-a), no nema većeg iskustva u radu s ograncima stranke. Nema izravne izborne baze, no to će nadoknaditi utjecajni lideri HDZ-a koji ga podupiru.“

Na kraju, upotreba jezika uvelike djeluje na čitatelje. Naime, birajući riječi koje ćemo iskoristiti želeći prenijeti određenu poruku, mi svjesno bирамо način na koji želimo da se poruka interpretira. Određenim se obrascem i rječnikom postiže ideološka moć – moć koja štiti nečije prakse kao univerzalne i kao kolektivnu svijest. Ona je komplementarna s ekonomskom i političkom moći i važna je jer se uspostavlja preko diskursa. U Faircloughovom poimanju ideologije s početka rada, jasno je da su obojica čelnika HDZ-a svojim rječnikom prenosila određenu ideologiju. No, kod Tomislava Karamarka ona je možda bila izraženija, jer je lako uočljivo da se na svakom svojem javnom nastupu uvijek vraćao istim temama – domoljublju, Domovinskom ratu i dr. Franji Tuđmanu. On se u svojim izjavama uglavnom vraćao u prošlost čime je jedan dio, inače HDZ-ovih birača, možda i odbio. Verbalni rat između njega i Zorana Milanovića često je uzrokovao duboke i gotovo nepomirljive podjele u hrvatskom društvu. Zauzimajući jednu od strana, možda je dolazilo i do radikaliziranja već postojećih stavova kod birača, što nebi bio slučaj da je njihova komunikacija bila malo neutralnija. Unatoč tome, Karamarko je uspio izaći kao relativni pobjednik na izborima, no ne i kao predsjednik Vlade. Koalicija s Mostom nezavisnih lista nije dugo potrajala, jer jednom kada se vlast osvoji, ljude zanimaju isključivo rezultati, a populizam pada u drugi plan. Nakon osvojenja vlasti na red bi trebala doći performativna razina djelovanja političara – provođenje u praksi svega onoga

na što su se referirali tijekom kampanje. I to je test za svakoga političara. Karamarko je za samo nekoliko mjeseci pao na tom testu. Naslijedio ga je Andrej Plenković koji pak je u potpunosti promijenio paradigmu djelovanja Hrvatske demokratske zajednice. Kako Fairclough (2005: 25) objašnjava, struktura diskursa mijenja se s obzirom na mijenjanje mreža moći na razini institucija i generalno društva. Svojom je otvorenom retorikom Plenković ipak izazvao simpatije šireg djela populacije i tako svoju vlast održao stabilnom.

Na kraju, moć u diskursu ili iza diskursa nije permanentna ili neosporiva. Oni koji drže moć u jednome trenutku, konstantno ju moraju ponovno utvrđivati, a oni koji nemaju moć u svakome trenutku mogu je pokušati preuzeti u svakom trenutku. Fairclough (2006: 67) napominje da je ovo činjenica, bez obzira na to radi li se o uspostavljanju moći u nekoj instituciji ili na razini cjelokupnoga društva. Tako je u jednome trenutku Tomislav Karamarko držao moć u svojim rukama, no ona se gotovo preko noći prelomila preko njegovih leđa. Nakon njega moć je preuzeo Andrej Plenković, a koliko ju dobro drži, mogla bi biti tema nekog drugog istraživanja.

9. Zaključak

Metoda kritičke analize diskursa pokazala kao kvalitetna metoda prilikom pokušaja detektiranja obrazaca davanja izjava u vidu političkog diskursa. S obzirom na to da je jezik fluidan i promijenjiv, valja imati na umu da se tijekom interpretacije u obzir mora uzimati kontekst događaja. Diskurs putem masovnih medija pogodan je za implicitno ulijevanje određene ideologije, koja je najučinkovitija, kada je u tekstu suptilna. Jasno je da se jezik ne može promatrati isključivo kao neutralni alat koji služi za uspostavu komunikacije i prenošenje misli. Jezik je alat koji pomaže u postizanju ciljeva – onih manjih na svakodnevnoj razini čime se koristimo svi, kao i onih velikih, koji će utjecati na širi spektar djelovanja društva. Komunikacija putem medija je ključna, jer ona omogućava da se slika društvenoga stanja prikazuje na određeni način, ovisno o utjecajnim, interesnim skupinama ljudi. Stoga, važno je osvijestiti da je jezik manipulativno sredstvo te da se i na taj način on koristi na svakodnevnoj razini. Iako sama riječ manipulacija uglavnom povlači negativne konotacije, ona ne mora nužno biti negativna. Jezik je manipulativno sredstvo i njegovom pomnom upotrebom lakše se kontrolira s masom ljudi, no ako je kranji cilj pozitivan i služi boljitku, u ovome slučaju, cijele zemlje i njezinih ljudi, tada jezična manipulacija nije nužno loša. S obzirom na to jezik kao takav može (i ne mora) utjecati na mišljenje, stavove, vrijednosti, emocije, važno istraživati na koji se način on koristi u javnome diskursu. Nadalje, kao i pojmovi jezika i diskursa, pojam ideologije također nema univerzalnu definiciju, te ga je teško okarakterizirati isključivo pozitivno ili negativno. Ideologija je stalno prisutna i ona se, u demokratskome sustavu, održava ili mijenja upravo putem jezika, putem diskursa. Kao što je bilo spomenuto, ona je najuspješnija upravo kada je jezik visoko manipulativan odnosno kada se ideologija u diskursu predstavlja potpuno implicitno i suptilno.

Analizirajući izjave, pokazalo se da je Tomislav Karamarko ipak bio manje suptilniji te je nacionalni identitet stavio kao najvažniji, ispred svih drugih problema s kojima se država u tome trenutku nosila. Činjenica jest da je takva retorika odgovarala većem broju ljudi, no istovremeno je izazvala dublje podjele u društvu te radikaliziranje stavova s jedne i druge strane. Obrazac prema kojemu je Karamarko djelovao netom prije izbora uglavnom se fokusirao na domoljublje, stjecanje države i generalno na prošlosti te je primarni cilj upotrebe jezika odnosno njegove komunikacije bio da ona postane katalizatorom za izazivanje emocija kod potencijalnih birača – češće negativnih nego pozitivnih. Ovakvom je retorikom Karamarko teško mogao privući birače koji pripadaju

kategoriji neodlučnih, a na koje bi se cijela predizborna kampanja zapravo i trebala usredotočiti. Sustavnim podsjećanjem na prošlost i domoljublje, Karamarko je htio ukazati na važnost nacionalnog identiteta i potaknuti nacionalnu svijest kod potencijalnih birača radi osjećaja zajedničkog podrijetla i pripadnosti koji je često dopunjavao tvrdnjama o kulturno-političkim vrijednostima nacije. Česti nedostatak konstruktivnosti u izjavama podijelio je javnost – jedan je dio ljudi vjerojatno to smatrao populističkim i krivim načinom prikupljanja glasova, dok se drugi dio javnosti, istovremeno nezadovoljan situacijom u državi koja nije ispunila njihova očekivanja, složio s Karamarkom i osigurao mu kratko vrijeme u Vladi. Tu je vidljivo da zaista upotreba jezika na brojne načine služi, kako bi se uspostavila nečija moć, što se, iako na kraći vremenski period, dogodilo i u njegovu slučaju. Nadalje, nakon otkrivanja afere u koju je bila upletena Karamarkova supruga, on preko noći mijenja odnosno ublažava svoju tipičnu retoriku. Naime, obrazac komunikacije u tome periodu, temeljio se isključivo na pozivanju na zakon, kao i pozivanju na demokratski proces odlučivanja o sukobu interesa. Kao što je bilo spomenuto, na taj je način on želio smiriti situaciju, koja je u jednome trenutku poprimila razmjere skandala te naposljetku, osigurati si dostojanstveni izlazak iz javnoga političkoga života.

Za razliku od njega, obrazac koji je koristio Andrej Plenković, temeljio se na mirnom i staloženom stavu, a njegovi su odgovorili često bili ili vrlo kratki i općeniti ili su pak bili temeljeni na nekom činjeničnom znanju. Njegov se diskurs pretežito temeljio na konkretnim informacijama koje se tiču pravnog, gospodarskog i drugih sustava. Bilo je trenutaka kada Plenković nije odgovarao na konkretna pitanja činjenično, no njegovi su odgovori uglavnom bili smireni i afirmativni. U nedostatku konkretnih objašnjenja, Plenković se zadržao na diplomatskom diskursu. Isto tako, ovakvim se obrascem komunikacije on želio odvojiti i od retorike Tomislava Karamarka, dokazati da je drugačiji. On se manje osvrtao na rad oporbe i na vrijeme Domovinskog rata, a promicao je isključivo demokršćanske vrijednosti. Iako mu je ponekad nedostajalo strasti u izjavama, emocionalnih reakcija, njegova mu je hladnoća i stabilnost dala na kredibilitetu. Riječi koje je koristio uglavnom su bile pozitivnih konotacija, što ukazuje na njegovu otvorenu politiku. Drugim riječima, Plenković je veliku pozornost pridavao neodlučnim glasačima. Često je i skretao pozornost na svoj tim, na stručnost i znanstvenost ljudi koji su pisali program i one kojima će dati povjerenje da ga provode. Plenković je želio dati do znanja da HDZ nije jedan čovjek, već otvorena skupina ljudi koja je voljna primiti i druge koji se slažu s njihovim vrijednostima i svjetonazorom. Ovakvim je pozitivnim

nastupom Plenković ipak privukao širi krug ljudi te u vrlo kratkom vremenskom periodu izvukao Hrvatsku demokratsku zajednicu iz stranačke krize. Na kraju, vjerojatno je upravo takvim otvorenim stavom, afirmativnošću, diplomacijom i fokusiranjem na činjenice u vrlo kratkom vremenskom periodu podignuo rejting stranke i privukao veći broj birača te na posljertku pobijedio na izborima.

Jasno je da se određenim diskurzivnim obrascem i rječnikom postiže ideološka moć – moć koja štiti nečije prakse kao univerzalne i kao kolektivnu svijest. Ona je komplementarna s ekonomskom i političkom moći i važna je jer se uspostavlja preko diskursa. Prihvatanjem određenoga diskursa, ljudi legitimiziraju odnosno delegitimiziraju spomenute veze moći, a da pritom nisu nužno toga svjesni. Shodno tome, metoda kritičke analize diskursa poželjna je, jer podiže svijest ljudi o načinima uspostave moći preko korištenja samoga jezika te svijest o tome na koji se način oblikuju, mijenjanju ili učvršćuju njihovi stavovi, uvjerenja te vrijednosti.

10. Popis korištenih izvora

Austin, J. L. (1975.) *How To Do Things With Words*, Cambridge: Harvard University Press.

Fairclough, N. (2001.) „Critical discourse analysis“, u: A. McHoul, M. Rapley (ur.) *How to Analyze Talk in Institutional Settings: A Casebook of Methods*, London: Continuum, str. 25-41.

Fairclough, N. (2004.) *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, London: Routledge.

Fairclough, N. (2005.) *Analysing Discourse – Textual analysis for social research*, London and New York: Routledge.

Fairclough, N. (2006.) *Language and globalization*, London: Routledge.

Foucault, M. (1994.) *Znanje i moć*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Foucault, M. (1998.) *Arheologija znanja*, Beograd: Plato.

Gouldner, A. W. (1976.) *The dialectic of ideology and technology – The Origins, Grammar and Future of Ideology*, London: The Macmillan Press.

Habermas, J. (1975.) *Saznanje i interes*, Beograd: Nolis.

Halmi A., Belušić, R., Ogresta, J. (2004.) „Socijalnokonstruktivistički pristup analizi medijskog diskursa“, *Medijska istraživanja*, 10(2): 35-50.

Kalanj, R. (2010.) *Ideologija, utopija, moć*, Zagreb: Jesenski i Turk.

Manheim, K. (1968.) *Ideologija i utopija*, Beograd: Nolit.

Mouzelis, N. (2000.) *Sociologijska teorija – što je pošlo krivo?*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Ristić, D. (2015.) *Značenja delanja: sociološka analiza diskurzivnih praksi ideologije*, Novi Sad: Filozofski fakultet.

Rubić, T. (2013.) „Nezaposlenost i neformalna ekonomija u Hrvatskoj – analiza diskursa“, *Studia ethnologica Croatica*, br. 25: 61-92.

Sapir, E. (1992.) *Jezik*, Novi Sad: Dnevnik.

Saussure, F. de (1959.) *Course in General Linguistics*, New York: Philosophical Library.

Thompson, J. B. (1984.) *Studies in the Theory of Ideology*, Los Angeles: University of California Press.

Van Dijk, Teun A. (1993.) *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park: Sage.

Van Dijk, Teun A. (2006.) *Ideologija: multidisciplinarni pristup*, Zagreb: Golden marketing.

Van Dijk, Teun A. (2009.) „Critical discourse studies: A sociocognitive approach“, u: R. Wodak, M. Meyer (ur.), *Methods of critical discourse analysis*, London: Sage, str. 62-86.

Waugh, L. R., Catalano, T., Al Masaeed, K., Hong Do, T., Renigar, P. G. (2015.) „Critical Discourse Analysis: Definition, Approaches, Relation to Pragmatics, Critique, and Trends“, *Interdisciplinary Studies in Pragmatics, Culture and Society*, Lincoln: University of Nebraska, str. 71-135.

Weber, M. (1999.) *Vlast i politika*, Zagreb: Jesenski i Turk/Hrvatsko sociološko društvo.

Wodak, R. (2001.) „What CDA is about - a summary of its history, important concepts and its development“, u: R. Wodak, M. Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, London: SAGE, str. 1-14.

Wodak, R. (2009.) *The discourse of politics in action: Politics as unusual*, London: Palgrave.

Popis internetskih izvora:

„bijela kuga“ (2017.) Hrvatska enciklopedija
(<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7561>, stranica posjećena 4. srpnja 2017.)

„Croatian opposition files no-confidence motion against deputy PM“ (2016.)
reuters.com (<http://www.reuters.com/article/us-croatia-politics-idUSKCN0Y91EK>,
stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

„Ekskluzivni dokumenti – lobist MOL-a Ani Karamarko platio 60 tisuća eura“ (2016.)
nacional.hr (<http://www.nacional.hr/ekskluzivni-dokumenti-lobist-mola-ani-karamarko-platio-60-tisuca-eura/>, stranica posjećena 3. lipnja 2017.)

„Hasanbegović kandidat za ministra kulture: antifašizam je floskula i nema ga u Ustavu“ (2015.) hrt.hr (<http://www.hrt.hr/318376/vijesti/hasanbegovic-kandidat-za-ministra-kulture-antifasizam-je-floskula-i-nema-ga-u-ustavu>, stranica posjećena 3. lipnja 2017.)

„Ideologija“ (2017.) Hrvatski jezični portal
(<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 3. lipnja 2017.)

„Iza prosvjeda branitelja i radikalizacije stanja stoji HDZ“ (2015.) tportal.hr
(<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/iza-prosvjeda-branitelja-i-radikalizacije-stanja-stoji-hdz-20150531>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

„Kako je američki PR stručnjak Milanovića pretvorio u spasitelja, dužnika nezaposlenih i domoljuba“ (2015.) Slobodna Dalmacija
(<http://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/288543/kako-je-americki-pr-carobnjak-milanovica-pretvorio-u-spasitelja-duznika-nezaposlenih-i-domoljuba>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

„Kanonsko pravo“ (2017.) Hrvatska enciklopedija,
(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30223>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

„Karamarko žestoko napao Milanovića. Upitao ga je smrde li mu branitelji, Domovinski rat ili žrtve“ (2015.) telegram.hr (<http://www.telegram.hr/politika-kriminal/karamarko-zestoko-napao-milanovica-upitao-ga-je-smrde-li-mu-branitelji-domovinski-rat-ili-zrtve/>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

„nacionalna svijest“ (2017.) Hrvatski jezični portal
(<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 30. lipnja 2017.)

„odljev mozgova“ (2017.) Hrvatski jezični portal
(<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 5. lipnja 2017.)

„Plenković: kako kršćanin mogu oprostiti Milanoviću što mi je uvrijedio majku, ali zaboraviti nikada“ (2016.) Index.hr (<http://www.index.hr/vijesti/clanak/plenkovic-kao-krscanin-mogu-oprostiti-milanovicu-sto-mi-je-uvrijedio-majku-ali-zaboraviti--nikada/915738.aspx>, stranica posjećena 15. srpnja 2017.)

„Podaci o vanjskoj migraciji“ (2015.) Državni zavod za statistiku
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/07-01-02_01_2016.htm, stranica posjećena 6. lipnja 2017.)

„Potpuni rezultati izbora za predsjednika Republike Hrvatske“ (2015.) Izbori.hr
(http://www.izbori.hr/106pre/rezult/2/html/r_00_0000_000.html?t=1498435200050, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

„reprezentacija“ (2017.) Hrvatski jezični portal
(<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, stranica posjećena 12. lipnja 2017.)

„Stanovništvo prema narodnosti i vjeri“ (2011.) Državni zavod za statistiku
(https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_12/H01_01_12.html, stranica posjećena 2. kolovoza 2017.)

„Zakon o javnom okupljanju“ (<https://www.zakon.hr/z/444/Zakon-o-javnom-okupljanju>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

„Završen braniteljski prosvjed u Savskoj“ (2016.) Dnevnik.hr
(<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/završen-braniteljski-prosvjed-u-savskoj---434862.html>, stranica posjećena 2. lipnja 2017.)

